

**BULLYING. ΠΑΛΗΚΑΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΓΜΑΤΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΙΣ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥΣ.**

Μανωλοπούλου Κωνσταντίνα
Α.Μ.: 0200006
8^ο Εξάμηνο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης

Βόλος, 2004

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 2885/1
Ημερ. Εισ.: 28-06-2004
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξiθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΠΕ
2004
ΜΑΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή.....	σελ. 4
Επισκόπηση Βιβλιογραφίας.....	σελ. 9
➤ Πως εκφράζονται οι παληκαρισμοί στα δύο φύλα.....	σελ. 9
➤ Θύτης – Θύμα.....	σελ. 11
➤ Χαρακτηριστικά Θύτη.....	σελ. 13
➤ Χαρακτηριστικά Θύματος.....	σελ. 14
➤ Σημαντικές Διαφορές Θύτη – Θύματος.....	σελ. 15
➤ Τα παιδιά την ώρα του Παιχνιδιού.....	σελ. 16
➤ Δάσκαλοι – θύματα των παληκαρισμών.....	σελ. 17
➤ Πως τα παιδιά αντιμετωπίζουν τους καβγάδες.....	σελ. 19
➤ Απόψεις των εκπαιδευτικών για τους παληκαρισμούς.....	σελ. 21
➤ Οι παληκαρισμοί στην Ελλάδα(παιδιά Δημοτικού).....	σελ.23
➤ Συμπεριφορές μαθητών, Αντιλήψεις γονιών – εκπαιδευτικών.....	σελ. 27
➤ <u>Αντιμετώπιση</u> φαινομένου(Anti – bullying).....	σελ. 30
Μέθοδος.....	σελ.32
Αποτελέσματα.....	σελ.34
Συμπεράσματα.....	σελ. 42
Προσθήκη Α.....	σελ. 44
Προσθήκη Β.....	σελ. 47
Βιβλιογραφία.....	σελ. 50
Ευχαριστίες.....	σελ. 51
Σύντομο Βιογραφικό.....	σελ. 52

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η εργασία μου ξεκινά με μια γενική εισαγωγή σχετικά με το φαινόμενο των παληκαρισμών. Εκεί αναφέρω τι ακριβώς είναι οι παληκαρισμοί(υποκατηγορία της παιδικής επιθετικότητας), κάποιες γενικές τοποθετήσεις και προβληματισμούς, καθώς και μια μικρή «γεύση» αυτών που θα επακολουθήσουν.

Ύστερα από την εισαγωγή, ξεκινώ με την επισκόπηση της βιβλιογραφίας, όπου εκεί αναφέρω ό,τι έχω μελετήσει κυρίως σε επιστημονικά περιοδικά. Αναλύω λοιπόν διεξοδικός τις έρευνες που έχουν δημοσιευτεί από αξιόλογους μελετητές.

Το επόμενο βήμα της εργασίας μου αφορά την μέθοδο που ακολούθησα. Αναφέρω τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποίησα, τον χώρο και τον χρόνο διεξαγωγής της έρευνας, τους συμμετέχοντες, καθώς και τα αρχικά ερευνητικά μου ερωτήματα.

Στη συνέχεια ακολουθούν τα αποτελέσματα της έρευνας όπου εκεί αναφέρω αναλυτικά τα ευρήματα που προκύπτουν από την συνέντευξη, το ερωτηματολόγιο και την παρατήρηση.

Τέλος, κλείνω την εργασία μου με τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξα ύστερα από την έρευνα, όπου αναφέρω την σημασία των ευρημάτων, αν συμφωνούν ή όχι με την βιβλιογραφία και τα προβλήματα που αντιμετώπισα κατά την διάρκεια εξαγωγής της έρευνας.

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από μικρή ηλικία ο άνθρωπος έχει την ανάγκη να συναναστραφεί με άλλους ανθρώπους του κοντινού περιβάλλοντός του. Για παράδειγμα, το παιδί στα πρώτα στάδια της ζωής του προσπαθεί να επικοινωνήσει με το δικό του τρόπο με τα άτομα της οικογένειάς του. Όταν ξεκινάει την σχολική του ζωή, στην προσπάθειά του να προσαρμοστεί στο καινούργιο περιβάλλον αποκτά φίλιες ή αντιπάθειες. Όλη αυτή η προσπάθεια της κοινωνικοποίησης γίνεται στόχος του ατόμου σ' όλη την διάρκεια της ζωής του. Ένα από τα πιο σημαντικά στάδια για την ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων του ατόμου με τους άλλους αλλά και για την διαμόρφωση της προσωπικότητάς του, αποτελεί ο σχολικός χώρος και πιο συγκεκριμένα ο χώρος του Νηπιαγωγείου. Μέσα σ' ένα Νηπιαγωγείο, ο καθένας μας μπορεί να γίνει παρατηρητής πολλών φαινομένων παιδαγωγικών ή μη και να αντλήσει αρκετά στοιχεία, τόσο για την καθημερινή ζωή μέσα στην τάξη, όσο και για την μετέπειτα ανάπτυξη του παιδιού βάση των αλληλεπιδράσεων με το περιβάλλον του.

Το «*Bullying*», ο αγγλικός όρος του φαινομένου που θα αναπτύξω αναλυτικότερα στις παρακάτω σελίδες τις εργασίας μου, εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο του όρου «*επιθετικότητα*». Οι λέξεις «*παληκαρισμοί*» και «*πειράγματα*» αποδίδουν στην ελληνική γλώσσα τον όρο «*Bullying*», δυστυχώς όμως όχι με τόσο μεγάλη ακρίβεια. Για να κατανοήσουμε όμως καλύτερα το φαινόμενο, πρέπει πρώτα να αναφερθούμε στην επιθετικότητα και στη σχέση της με τους παληκαρισμούς.

Τι είναι όμως η επιθετικότητα; Σύμφωνα με τον κύριο **Μπαμπινιώτη** (Λεξικό, 1998, σελ. 653), « η επιθετικότητα είναι η ιδιότητα του επιθετικού, η τάση του να είναι κανείς επιθετικός. Είναι φαινόμενο που υπάρχει σε όλο το ζωικό

βασίλειο.» Οι **Brown – Hernstein** ορίζουν την επιθετικότητα: « ως μια συμπεριφορά που στρέφεται εναντίον ζώων του ίδιου είδους, η οποία κατά κανόνα συνοδεύεται από μια ειδική έκφραση (οργή – θυμό) και παίρνει τη μορφή ενός όχι θανατηφόρου τελετουργικού αγώνα.» Αυτοί οι δυο ορισμοί αφορούν την φυσική επιθετικότητα και είναι γενικοί, αφού δεν αναφέρονται στην ανθρώπινη επιθετικότητα.

Ο **Bandura** στο βιβλίο του (*«Aggression A social learning analysis, 1973»*) υποστηρίζει ότι για να χαρακτηρίσουμε μια συμπεριφορά ως επιθετική, θα πρέπει να λάβουμε υπόψιν μας πολλούς παράγοντες όπως τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς αυτής, την έντασή της, την έκφραση του πόνου ή την σωματική βλάβη, τις προθέσεις του ατόμου που επιτίθεται, τα χαρακτηριστικά του παρατηρητή αλλά και τα χαρακτηριστικά του ατόμου που επιτίθεται.

Υπάρχει μεγάλη ποικιλία των ορισμών της επιθετικότητας, γεγονός που προκαλεί μεγάλη σύγχυση. Για το λόγο αυτό οι **Hartup και Dewit** (1974) προτείνουν τους ακόλουθους κύριους ορισμούς:

1) Ορισμούς που αναφέρονται σε κινητικά πρότυπα επιθετικής συμπεριφοράς ειδικά σε κάθε είδος. Κύριοι μελετητές αυτής της κατηγορίας αποτελούν ο Lorenz και ο Tinbergen.

2) Ορισμούς που αναφέρονται στους αιτιώδεις όρους της επιθετικότητας. Μελετητές αυτής της κατηγορίας είναι ο Dollar, ο Doob, ο Miller, ο Sears και ο Mower, και

3) Ορισμούς μέσω των συνεπειών της αντίδρασης. Μελετητές αυτής της κατηγορίας είναι ο Bandura, ο Selg, ο Walters κ.α

Η παιδική επιθετικότητα αποτελεί και αυτή με την σειρά της ένα κοινωνικό πρόβλημα και εκδηλώνεται συνήθως με κρίσεις νεύρων, βρισιές, πειράγματα ή παληκαρισμούς, απειλές, χτυπήματα και σπρωξίματα. Ένα παιδί χαρακτηρίζεται επιθετικό όταν η συμπεριφορά του αυτή είναι μακράς διάρκειας. Για την παιδική επιθετικότητα μίλησαν ο *S. Freud*, η *A. Freud*, ο *Herbert κ.α.*

Τα τελευταία 15 χρόνια ερευνητές όπως ο **Olweus**, ο **Boulton**, ο **Arora** άρχισαν να μελετούν το φαινόμενο «Bullying» πιο τακτικά και μέσα από τις έρευνές τους προκύπτουν πολύ σημαντικά και ενδιαφέροντα στοιχεία για την καθημερινή ζωή μέσα στο χώρο του σχολείου. Οι παληκαρισμοί στις μέρες μας αποτελούν ένα πολύ συχνό και αναπόσπαστο. θα μπορούσα να πω, μέρος της σχολικής ζωής, τόσο ώστε να περνά σχεδόν απαρατήρητο. Οι πρώτες έρευνες των παληκαρισμών έγιναν από τον **Olweus** στην Σκανδιναβία (*Olweus, 1973*). Ακολούθησαν και άλλες χώρες όπως η Αγγλία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, ο Καναδάς, η Η.Π.Α., η Αυστραλία και η Ιαπωνία. Στην Ελλάδα το φαινόμενο δεν είναι καινούργιο, αλλά οι πρώτες «επίσημες» συζητήσεις και έρευνες γίνονται από το 1996 και ύστερα χάρη στην πρώτη έρευνα του **Κοντοβού** (1996) σε σχολεία της Βορειοδυτικής Ελλάδας.

Όπως ανέφερα παραπάνω, το «Bullying» ή αλλιώς τα πειράγματα και οι ψευτοπαληκαρισμοί είναι ένα από τα πιο συνηθισμένα προβλήματα στο χώρο του σχολείου. Σίγουρα όλοι κάποια στιγμή της σχολικής ζωής μας γίναμε θύτες ή θύματα, ακόμα και απλοί θεατές ενός τέτοιου φαινομένου. Είναι μια μορφή επιθετικότητας, που χρησιμοποιείται κυρίως από τα παιδιά μικρής ηλικίας και στόχος της είναι να εκνευρίσει το άτομο στο οποίο κατευθύνεται με αποτέλεσμα να καταλήγει σε διαπληκτισμούς. «Συνήθως τα πειράγματα μπορεί να είναι η

κατονομασία και τα σκωπτικά σχόλια για κάποιο πραγματικό ή υποτιθέμενο ελάττωμα, ένα παρατσούκλι που μπορεί να εκνευρίσει υπερβολικά το παιδί ή ακόμα και επικριτικά σχόλια για την εμφάνιση του παιδιού, την οικογένειά του, την επίδοσή του στα μαθήματα ή στα παιχνίδια.» (Martin Herbert, 1995, «Ψυχολογικά προβλήματα της παιδικής ηλικίας»)

Ο συχνότερος τρόπος εκδήλωσης του φαινομένου είναι η λεκτική επιθετικότητα. Ανάλογα όμως με το φύλο του παιδιού εκφράζεται λίγο διαφορετικά. Για παράδειγμα, τα αγόρια χρησιμοποιούν συνήθως την σωματική τους δύναμη (άμεση επιθετικότητα) ενώ τα κορίτσια χρησιμοποιούν έμμεση επιθετικότητα όπως είναι η απομόνωση κάποιου παιδιού από την παρέα των συνομηλίκων ή ένα παρατσούκλι.

Σε ένα τέτοιο φαινόμενο μπορούμε να διακρίνουμε καθαρά δυο ρόλους, εκείνον του θύτη αλλά και του θύματος. Ο θύτης είναι το παιδί που συμμετέχει σε παληκαρισμούς και με την στάση και την συμπεριφορά του προκαλεί τα άλλα παιδιά. Αυτά τα παιδιά ονομάζονται «Bullies» και «έχει διαπιστωθεί ότι αυτήν την συμπεριφορά την παρουσιάζουν μάλλον παιδιά που κατατράχονται από συναισθήματα ανεπάρκειας, κατωτερότητας και ανασφάλειας.» (Martin Herbert, 1995). Από την άλλη μεριά, τα θύματα είναι παιδιά που γίνονται στόχος των «Bullies» και είναι συνήθως παιδιά που «δεν τα καταφέρνουν στα αντίποινα, που δεν είναι αποτελεσματικά στην αντεκδίκηση. Είναι παιδιά που ξεχωρίζουν από τα υπόλοιπα για κάποιο περίοπτο – εμφανές γνώρισμά τους.» Για παράδειγμα, παιδιά – θύματα θεωρούνται τα παχύσαρκα παιδιά ή παιδιά με κάποια αναπηρία ή αγόρια με κάποια θηλυπρέπεια.

Το «Bullying» απευθύνεται συνήθως από ένα άτομο σε κάποιο άλλο ή από μια ολόκληρη ομάδα σε ένα άτομο. Όπως ανέφερα, το «Bullying» είναι

συχνό φαινόμενο στα παιδιά μικρής ηλικίας μεταξύ τους. Είναι όμως δυνατόν, το «*Bullying*» να απευθύνεται και από μικρά παιδιά προς τους δασκάλους και αντίστροφα. Παρατηρούμε λοιπόν διάφορες εκφάνσεις του φαινομένου που τα τελευταία 15 χρόνια έχουν μελετηθεί συστηματικά από άξιους ερευνητές σε διάφορες χώρες. Όλες οι έρευνες μεταξύ τους καταλήγουν σε κάποια κοινά συμπεράσματα. Ταυτόχρονα όμως, η καθεμιά είναι μοναδική, αφού προκύπτουν νέα στοιχεία και πολύ ενδιαφέροντα που βοηθούν τους εκπαιδευτικούς, τους σπουδαστές, τους γονείς αλλά και όσους ενδιαφέρονται γι' αυτό το θέμα να αποκτήσουν μια ολοκληρωμένη άποψη του φαινομένου και ο καθένας με τον δικό του τρόπο να βοηθήσει στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού στο μέλλον αλλά και στην ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων με τους άλλους.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να κατανοήσουμε καλύτερα και με σαφήνεια το φαινόμενο «*Bullying*», να μπορούμε να το διακρίνουμε μέσα σε μια σχολική τάξη, συγκεκριμένα στο Νηπιαγωγείο και να δούμε πως οι ενεργεια νηπιαγωγοί αντιμετωπίζουν το φαινόμενο αυτό. Τα στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα αφορούν τα ελληνικά νηπιαγωγεία του Δήμου Βόλου.

2. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ένας σύντομος ορισμός των παληκαρισμών είναι πως αποτελεί ένα συχνό φαινόμενο μέσα στο χώρο του σχολείου, χρησιμοποιείται κυρίως από παιδιά μικρής ηλικίας και ως στόχο έχει την παρενόχληση ενός ατόμου με αποτέλεσμα τους διαπληκτισμούς. Όπως ανέφερα πολλοί μελετητές ασχολήθηκαν με το φαινόμενο των παληκαρισμών και τις διάφορες εκφάνσεις του. Παρακάτω θα δούμε αναλυτικά τις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν με σκοπό την συλλογή σημαντικών στοιχείων για την κατανόηση του φαινομένου.

A. ΠΩΣ ΕΚΦΡΑΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΠΑΛΗΚΑΡΙΣΜΟΙ ΣΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ;

Γνωρίζουμε πως οι παληκαρισμοί λαμβάνουν χώρα μέσα στο σχολείο από παιδιά μικρής ηλικίας. Έχει διαπιστωθεί πως το φαινόμενο εμφανίζεται για πρώτη φορά στην ηλικία των 6 ετών και στα 8 χρόνια η συχνότητα του φαινομένου αυξάνεται. Καθώς όμως το παιδί μεγαλώνει παρατηρείται μια ύφεση του φαινομένου που σιγά σιγά εξαφανίζεται τελείως. Κύριος λόγος της μείωσης της έντασης του φαινομένου είναι η σταδιακή ωρίμανση του ατόμου. Σύμφωνα με την ψυχολογία τα κορίτσια ωριμάζουν γρηγορότερα απ' ότι τα αγόρια. Είναι λοιπόν αναμενόμενο, βάση της προηγούμενης παρατήρησης, το φαινόμενο των παληκαρισμών να εκφράζεται διαφορετικά από τα αγόρια και διαφορετικά από τα κορίτσια.

Το 1995 οι **Peter K. Smith και Sara Levan**, του Παν/μιου του Sheffield δημοσίευσαν μια ερευνά τους στο περιοδικό *British Journal of Educational Psychology*, ώστε να φέρουν στο φως της δημοσιότητας κάποια στοιχεία πολύ

σημαντικά για τους παληκαρισμούς. Εξήντα μαθητές από δυο διαφορετικά σχολεία (30 αγόρια – 30 κορίτσια), έλαβαν μέρος στην έρευνα. Τα 40 από τα 60 παιδιά ήταν ηλικίας 6 ετών ενώ τα υπόλοιπα 20 ήταν ηλικίας 7 ετών. Στα παιδιά αυτά δόθηκε ένα ερωτηματολόγιο 20 ερωτήσεων που έπρεπε να συμπληρώσουν. Οι τρεις πρώτες ερωτήσεις ήταν γενικές και χρησιμοποιήθηκαν περισσότερο ώστε να εξοικειωθούν τα παιδιά μ' αυτήν την διαδικασία, ενώ οι τρεις τελευταίες ερωτήσεις ήταν διατυπωμένες με τέτοιο τρόπο ώστε η συνέντευξη να τελειώνει θετικά, χωρίς όμως να συμπεριληφθούν οι τελευταίες ερωτήσεις στην ανάλυση των δεδομένων. Τα αποτελέσματα που ακολουθούν είναι εντυπωσιακά.

Τα παιδιά έχουν μια λογική εξήγηση για τους παληκαρισμούς και γνωρίζουν τι ακριβώς σημαίνει ο όρος. Το 70% των μαθητών ορίζει τους παληκαρισμούς κυρίως ως άσκηση σωματικής βίας, το 45% θεωρούν ότι είναι παραδείγματα λεκτικής επιθετικότητας ενώ μόνο το 15% των μαθητών πιστεύουν ότι οι παληκαρισμοί αφορούν παραδείγματα έμμεσης επιθετικότητας όπως η απομόνωση από την παρέα των συνομηλίκων.

Όπως ανέφερα προηγουμένως, οι παληκαρισμοί εκφράζονται διαφορετικά από τα αγόρια και διαφορετικά από τα κορίτσια. Έτσι λοιπόν, η έρευνα αποδεικνύει πως τα αγόρια εμπλέκονται περισσότερο σε παραδείγματα παληκαρισμών απ' ότι τα κορίτσια και μάλιστα χρησιμοποιούν την σωματική βία κυρίως, σε αντίθεση με τα κορίτσια που χρησιμοποιούν την λεκτική επιθετικότητα και έμμεση επιθετικότητα (απομόνωση από την παρέα των συνομηλίκων). Το 43% των μαθητών έχουν γίνει θύματα παληκαρισμού αρκετές φορές κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους από ένα συγκεκριμένο άτομο. Γι' αυτόν το λόγο τα παιδιά δεν διστάζουν να εξομολογηθούν σε κάποιον μεγαλύτερο ότι έχουν γίνει θύματα παληκαρισμών. Πιο συγκεκριμένα το 88% των μαθητών αναφέρει κάποιο περιστατικό παληκαρισμού σε κάποιο άτομο

μέσα από το σπίτι τους ενώ το 80% δεν διστάζει να το αναφέρει στον/-ην δασκάλό/-α του.

B. ΘΥΤΗΣ ΚΑΙ ΘΥΜΑ

Όπως συμβαίνει σε κάθε περιστατικό της επιθετικότητας, έτσι και στους παληκαρισμούς εμφανίζονται δύο διαφορετικοί ρόλοι, ο ένας του θύτη και ο άλλος του θύματος. Σύμφωνα με την έρευνα του **Ton Mooij** (1998) υπάρχουν τρία είδη θυτών και δυο είδη θυμάτων. Πιο συγκεκριμένα έχουμε:

➤ Τον θύτη ενοχλητικής συμπεριφοράς μέσα στο χώρο του σχολείου, όπως είναι για παράδειγμα η κατάχρηση της εμπιστοσύνης σε συμμαθητές και δασκάλους (διαταραχές της συμπεριφοράς)

➤ Τον θύτη με σκοπό την καταστροφή ξένης περιουσίας. Αυτό αφορά τους βανδαλισμούς και τις παρενοχλήσεις

➤ Τον θύτη σωματικής βίας που η συμπεριφορά του περιλαμβάνει την σεξουαλική παρενόχληση και τη χρησιμοποίηση όπλων

➤ Το θύμα σωματικής βίας

➤ Το θύμα καταστροφής ξένης περιουσίας ή συναισθηματικής βίας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε τρία διαφορετικά επίπεδα: α.) μαθητών, β.) τάξης, γ.) σχολείου. Ένα πρώτο ερωτηματολόγιο δόθηκε τον Νοέμβριο του 1992 στους διευθυντές των 71 διαφορετικών Δημοτικών σχολείων που συμμετείχαν στην έρευνα με σκοπό την συλλογή των πρώτων στοιχείων σχετικά με το επίπεδο των σχολείων. Στόχος του ερωτηματολογίου αυτού που δόθηκε στους σχολικούς διευθυντές, ήταν η καταγραφή της συχνότητας ενός συγκεκριμένου γεγονότος σε μια συγκεκριμένη περίοδο.

Τον Ιανουάριο του 1993 δόθηκε ένα δεύτερο ερωτηματολόγιο στους δασκάλους των σχολείων ώστε να εξακριβώσουν οι ερευνητές το επίπεδο της κάθε τάξης αλλά και του κάθε μαθητή ξεχωριστά. Ο δάσκαλος έπρεπε να «κρίνει» κάθε μαθητή της τάξης του ατομικά ως προς τις σχολικές ικανότητές του, τη βία ή την θυματική συμπεριφορά του, την ενοχλητική συμπεριφορά του, και ύστερα με βάση αυτό το υλικό οι ερευνητές θα παρουσίαζαν τα «*βασικά χαρακτηριστικά της τάξης*». Τέλος τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 1993 δόθηκε ένα τρίτο ερωτηματολόγιο στους μαθητές των σχολείων. Μέσα απ' αυτό το ερωτηματολόγιο προέκυψαν τα τρία είδη θύτη και τα δυο είδη θύματος. Για το αποτέλεσμα όμως αυτό λήφθηκαν υπόψιν οι απαντήσεις των παιδιών, όπου εξετάστηκαν και κάποια άλλα στοιχεία όπως:

- Κάποιες ανεξάρτητες μεταβλητές όπως η εξωστρέφεια, η συναισθηματική σταθερότητα, η διανοητικότητα, η ευχαρίστηση, η ευσυνείδηση και η «ανοιχτή» σκέψη σε νέες ιδέες των παιδιών
- Η οικογένεια. Για παράδειγμα το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η επαγγελματική τους κατάσταση κ.α.
- Την άποψη των παιδιών για τον τρόπο διδασκαλίας των δασκάλων τους (αυστηρός, επιεικής) και
- Θέματα που αφορούν τις σχολικές τους ικανότητες και την σχολική συμπεριφορά τους.

B1.) ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΘΥΤΗ

Έμφαση σ' αυτήν την έρευνα δόθηκε στο προφίλ που παρουσιάζει καθεμιά από τις πέντε κατηγορίες συμπεριφοράς των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές

βάση του ερωτηματολογίου που απάντησαν, υποστήριξαν πως το προφίλ του «θύτη με ενοχλητική συμπεριφορά» είναι το εξής:

- Συνήθως είναι αγόρι αρκετά εξωστρεφές, χωρίς συνείδηση(μη ευσυνείδητο), αντιδραστικό, συναισθηματικά ασταθές και οι περισσότεροι δάσκαλοι είναι αυστηροί απέναντί του(λίγους έχει συναντήσει που να είναι θετικοί και καλοί απέναντί του). Συνήθως παιδιά με τέτοια συμπεριφορά έχουν επαναλάβει μια χρονιά στο σχολείο και παρακολουθούν σχολεία χαμηλού επιπέδου. Ακόμη μια εξήγηση που συμβάλει σ' αυτό το συγκεκριμένο προφίλ συμπεριφοράς, είναι η άποψη των μαθητών για τους δασκάλους τους. Πιστεύουν πως η εκτίμηση των δασκάλων για κάθε παιδί μέσα στην τάξη είναι ότι γίνονται θύματα των παληκαρισμών ή της βίας γενικότερα, επειδή κάποια άλλα παιδιά τους το επιβάλλουν.

Απ' την άλλη μεριά η ερμηνεία των δασκάλων είναι ότι στις τάξεις όπου υπάρχει ένας σχετικά μικρός αριθμός μαθητών που είναι θύματα των παληκαρισμών, επειδή επηρεάζονται από άλλους μαθητές, οι μαθητές έχουν την αίσθηση ενός μεγάλου μεγέθους αυστηρών δασκάλων που έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της ενοχλητικής συμπεριφοράς στο σχολείο σε αντίθεση με τον μεγάλο αριθμό μαθητών που γίνονται θύματα, και οι μαθητές έχουν την αίσθηση ενός υψηλού ποσοστού αυστηρών δασκάλων, που μειώνει αυτήν την συμπεριφορά.

Όσον αφορά το θύτη που έχει ως σκοπό την καταστροφή ξένης περιουσίας, δεν υπάρχει διαφωνία μεταξύ μαθητών και δασκάλων. Και οι δυο πλευρές υποστηρίζουν πως το προφίλ αυτής της συμπεριφοράς υφίσταται όταν το άτομο είναι αγόρι, βλέπει τον εαυτό του ως ένα πάρα πολύ εξωστρεφές και αντιδραστικό άτομο, έρχεται σ' επαφή μ' ελάχιστους δασκάλους που έχουν θετική στάση απέναντί του, και παρακολουθεί συνήθως χαμηλού επιπέδου σχολεία.

Το τρίτο είδος θύτη, ο θύτης σωματικής βίας έχει το προφίλ, σύμφωνα με τους μαθητές

- Ενός αγοριού που βλέπει τον εαυτό του ως άτομο σχετικά εξωστρεφή, συναισθηματικά ασταθή και αντιλαμβάνεται τους δασκάλους του ως άτομα αυστηρά και περισσότερο ανήσυχα με τους άτακτους μαθητές. Το άτομο αυτό παρακολουθεί χαμηλού επιπέδου σχολείο.

Σύμφωνα με τους δασκάλους, όταν εκείνοι τιμωρούν αυστηρά τους άτακτους μαθητές, τότε:

- Αν υπάρχουν σχετικά λίγοι άτακτοι μαθητές που ενοχλούν την ώρα του μαθήματος τότε η σωματική βία μειώνεται ενώ
- Αν υπάρχει ένας αρκετά μεγάλος αριθμός μαθητών που ενοχλούν την ώρα του μαθήματος τότε η σωματική βία αυξάνεται.

B2.) ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ

Και οι δυο κατηγορίες – θύματος έχουν στην πλειοψηφία τους κοινά χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα ένα αγόρι δυστυχημένο, συναισθηματικά ασταθές, ανοιχτό σε νέες ιδέες, το οποίο βλέπει τους δασκάλους του αρκετά αυστηρούς είναι πιθανόν να γίνει θύμα σωματικής βίας. Η μόνη διαφορά του από ένα θύμα καταστροφής ξένης παρουσίας ή συναισθηματικής βίας, είναι ότι εκείνο το παιδί είναι επιπλέον εξωστρεφές και ευσυνείδητο. Άλλα στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα για τα παιδιά – θύματα είναι το ποσοστό του χρόνου που οι δάσκαλοι αφιερώνουν στα παιδιά για την εξέλιξή τους και την κοινωνική συμπεριφορά τους, το ποσοστό των μαθητών που είναι θύματα των παληκαρισμών καθώς και το ποσοστό

του χρόνου που καταναλώνεται για την διατήρηση της τάξης κατά την διάρκεια του μαθήματος.

B3.) ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΘΥΤΗ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΟΣ

Αφού προσδιορίσαμε τα βασικά χαρακτηριστικά ανάμεσα στους δυο ρόλους των παληκαρισμών, βλέπουμε ότι υπάρχουν αρκετές ομοιότητες μεταξύ τους. Οι διαφορές όμως που υπάρχουν, παρόλο που είναι ελάχιστες, είναι τόσο σημαντικές που πρέπει να σημειωθούν.

- A. Ο θύτης δεν είναι απαραίτητο να έχει «ανοιχτό μυαλό» σε νέες ιδέες
- B. Ο θύτης επηρεάζεται, όταν έρχεται σ' επαφή με δασκάλους που έχουν θετική στάση απέναντί του έστω και αν στον αριθμό είναι ελάχιστοι, σε αντίθεση με το θύμα που δεν επηρεάζεται.
- Γ. Το θύμα συνήθως έχει «ανοιχτό μυαλό»
- Δ. Το παιδί που επαναλαμβάνει μια χρονιά κατά την διάρκεια της σχολικής ζωής του, επηρεάζεται περισσότερο ώστε να γίνει θύτης ενοχλητικής συμπεριφοράς.
- E. Το παιδί που δεν επαναλαμβάνει μια χρονιά στο σχολείο είναι πιθανότερο να γίνει θύμα σωματικής βίας
- ΣΤ. Η οικογένεια έχει το μεγαλύτερο ρόλο, αν το παιδί θα εξελιχθεί σε επιθετικό ή αντικοινωνικό παιδί.

Γ.) ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΝ ΩΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

Γνωρίζουμε ότι οι παληκαρισμοί λαμβάνουν χώρα κυρίως στο προαύλιο (76%) και ακολουθούν άλλοι χώροι με μικρότερο ποσοστό όπως η τάξη (30%), ο διάδρομος (13%) και άλλοι χώροι (7%). Είδαμε προηγουμένως τα βασικά χαρακτηριστικά του θύτη και του θύματος σύμφωνα με τις πεποιθήσεις των παιδιών αλλά και των δασκάλων, στην έρευνα που πραγματοποίησε ο *Ton Mooij*.

Σ' αυτήν την έρευνα που ακολουθεί θα δούμε πως ακριβώς εκφράζονται τα παιδιά των δυο αυτών κατηγοριών την ώρα του παιχνιδιού τους και θα εντοπίσουμε επίσης μια ακόμη κατηγορία, τα παιδιά που δεν συμμετέχουν («*not involved children*») και δεν ανήκουν ούτε στην κατηγορία των παιδιών – θυμάτων, ούτε στην κατηγορία των παιδιών – θυτών. Την έρευνα αυτή πραγματοποίησε ο **Michael J. Boulton**, που ασχολήθηκε αρκετά μελετώντας τους παληκαρισμούς, και την δημοσίευσε στο περιοδικό «*British Journal of Educational Psychology*» (1995). Στην έρευνα πήραν μέρος 71 παιδιά ηλικίας 8 – 10 ετών. Τα 29 απ' αυτά τα παιδιά χαρακτηρίζονταν ως παιδιά – θύτες, τα 10 ως παιδιά – θύματα, ενώ τα 32 ως παιδιά αμέτοχα σε κάθε είδος διαπληκτισμό («*not involved children*»). Ξεκινώντας θα ήθελα να σημειώσω πως και στις τρεις κατηγορίες δεν υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις.

Τα παιδιά – θύματα περνούν αρκετές ώρες μόνα τους κατά την διάρκεια του διαλείμματος. Συνήθως είναι παιδιά χαμηλής δημοτικότητας, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν έχουν φίλους. Έχουν λίγους και στενούς φίλους, συγκεντρώνονται σε μικρές ομάδες και τους αρέσει κυρίως να συζητούν για διάφορα θέματα. Τα παιδιά με τα οποία κάνουν παρέα δεν ανήκουν σε καμιά από τις δυο κατηγορίες (θύτη ή θύματος) αλλά είναι παιδιά που παραμένουν αμέτοχα από διαπληκτισμούς. Τα παιδιά – θύματα αποκλείονται από τα ομαδικά παιχνίδια και αυτό για δυο σημαντικούς λόγους.

➤ Τα παιδιά αυτά έχουν χαμηλό κοινωνικό υπόβαθρο, έχουν δηλαδή χαμηλή δημοτικότητα σε σχέση με τα άλλα παιδιά. Έτσι στα ομαδικά παιχνίδια είναι άτομα που δεν παίρνουν πρωτοβουλίες και απλά περιμένουν, με αποτέλεσμα οι συνομήλικοι να τα αγνοούν και να τα παραμερίζουν από το παιχνίδι

➤ Τα παιδιά – θύματα, σύμφωνα με τα υπόλοιπα παιδιά, στερούνται δεξιοτήτων. Στα ομαδικά παιχνίδια τα παιδιά συνήθως διαλέγουν άλλα παιδιά που γνωρίζουν ότι είναι καλοί παίχτες ή είναι φίλοι τους, για να φτιάξουν ομάδες. Έτσι τα παιδιά αποφεύγουν τα παιδιά – θύματα με τη δικαιολογία ότι δεν είναι ικανά για ένα τέτοιο παιχνίδι.

Τα παιδιά - θύτες είναι πιο δημοφιλή κοινωνικά και συνήθως βρίσκονται μέσα σε μεγάλες παρέες παιδιών. Παρόλο όμως που βρίσκονται συνεχώς μέσα σε κόσμο, αφού λίγες φορές μένουν μόνοι τους, δεν καταφέρνουν να κάνουν δυνατές φιλίες. Προτιμούν να συμμετέχουν σε ομαδικά παιχνίδια παρά σε συζητήσεις συνομηλίκων. Κάνουν συνήθως παρέα με παιδιά που παραμένουν αμέτοχα σε διαπληκτισμούς παρά με παιδιά της δικής τους «κατηγορίας».

Τα αμέτοχα παιδιά («*not involved children*») τείνουν να είναι αρκετά δημοφιλή, αφού μπορούν να κάνουν φιλίες με παιδιά και των δυο κατηγοριών. Είναι όμως παιδιά που, παρόλο που προτιμούν τα ομαδικά παιχνίδια, τους αρέσει να βρίσκονται ανάμεσα σε μικρές παρέες με λίγους και καλούς φίλους.

Δ.) ΔΑΣΚΑΛΟΙ - ΣΤΟΧΟΙ ΤΩΝ ΠΑΛΗΚΑΡΙΣΜΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ

ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥΣ

Μέχρι στιγμής οι έρευνες που έχουμε αναλύσει, μιλούν για το φαινόμενο των παληκαρισμών μέσα στο σχολικό χώρο μεταξύ συνομηλίκων. Έρευνες όμως που

ξεκίνησαν ως μια απλή υπόθεση, ότι *«ίσως δάσκαλοι γίνονται θύματα των παληκαρισμών από τους μαθητές τους»*, αποδεικνύουν ότι ένα τέτοιο σενάριο είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί και μάλιστα σε μεγάλο ποσοστό. Την έρευνα πραγματοποίησε ο **Andrew A. Terry** και την δημοσίευσε στο περιοδικό *«British Journal of Educational Psychology»* (1998). Ανώνυμα ερωτηματολόγια δόθηκαν σε δασκάλους επτά διαφορετικών σχολείων (Γυμνασίων) στις κεντρικές κομητείες της Αγγλίας. Στόχος αυτής της έρευνας ήταν να εντοπιστούν τα πρόσωπα – θύτες, καθώς και η συχνότητα του φαινομένου.

Τα αποτελέσματα αποκαλύπτουν πως το 63% των αντρών – δασκάλων αναφέρουν ότι έχουν γίνει θύματα των παληκαρισμών από τους μαθητές τους τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο(56,4%), και την εβδομάδα (41,6%), ενώ το ποσοστό αυτό είναι αρκετά μικρότερο για τις γυναίκες – εκπαιδευτικούς(50%). Τα πράγματα όμως κυμαίνονται στο 68%, ανεξαρτήτως φύλου, για όσους εκπαιδευτικούς είναι λιγότερο από τρία χρόνια σ' έναν συγκεκριμένο σχολικό χώρο. Οι εκπαιδευτικοί ρωτήθηκαν επίσης και για την συχνότητα που οι πράξεις των ίδιων θα μπορούσαν να παρεξηγηθούν, από ένα μαθητή ή περισσότερους, και να χαρακτηριστούν ως παληκαρισμοί. Εδώ παρατηρούμε μια αντιστροφή των αποτελεσμάτων, αφού οι γυναίκες παρεξηγούνται πιο εύκολα από τους μαθητές τους, με ποσοστό 40%, έναντι των ανδρών με ποσοστό 35%.

Με ποσοστό 32,7% φαίνεται πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί είναι θύματα των παληκαρισμών υπό την μορφή της λεκτικής επιθετικότητας, ενώ μόνο το 11,9% αναφέρει ότι είναι θύμα απειλών σωματικής ακεραιότητας. Πιο συγκεκριμένα το 26,7% αναφέρει *«εσκεμμένη και επανειλημμένη θρασύτητα»* των μαθητών προς το πρόσωπό τους, το 23,8% *«μη αποδεκτά παρατσούκλια»*, και το 21,8% των ερωτηθέντων *«εσκεμμένη και επανειλημμένη μη συνεργασία»*. Όσον αφορά το μέρος,

όπου οι παληκαρισμοί λαμβάνουν χώρα, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απαντά πως συνήθως επεισόδια παληκαρισμού συμβαίνουν «εκτός σχολικού οικήματος κατά την διάρκεια του προηγούμενου σχολικού εξαμήνου». Οι θύτες των παληκαρισμών, αυτής της περίπτωσης, είναι συνήθως τα μικρά παιδιά(και των δυο φύλων ανεξαιρέτως), είτε της ίδιας της τάξης του δασκάλου που γίνεται θύμα(26%) είτε παιδιά από διαφορετικές τάξεις(30%).

Βλέποντας λοιπόν τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, καταλήγουμε στα εξής δύο σημαντικά συμπεράσματα:

➤ Τα παιδιά ασκούν σημαντική δύναμη στους δασκάλους τους, υπό συγκεκριμένες περιστάσεις, και φαίνεται ότι, όταν μια τέτοια δύναμη είναι δυσανάλογη, τότε φαινόμενα παληκαρισμών μπορούν να προβλεφθούν με μεγάλη βεβαιότητα.

➤ Θύματα των παληκαρισμών μπορεί να είναι ακόμη και καθηγητές που είναι πολύ αγαπητοί στα παιδιά και έχουν πολύ καλές διδακτικές δεξιότητες, όπως και μαθητές που είναι πάρα πολύ καλοί και ικανοί στα μαθήματά τους.

E.) ΠΩΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΤΟΥΣ ΚΑΒΓΑΔΕΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΟΥΣ ΤΟΥΣ

Η **Patricia Bijttebier** και ο **Hans Vertommen** πραγματοποίησαν μια έρευνα σε 329 παιδιά από την τέταρτη ως την έκτη τάξη τριών Δημοτικών σχολείων. Από αυτά τα 168 ήταν αγόρια και τα 161 κορίτσια, παιδιά ηλικίας 8,8 – 13,4 χρόνων με μέσο όρο ηλικίας τα 10,9 χρόνια. Στα παιδιά δόθηκε ένα ερωτηματολόγιο(Self – Report Coping Measure, SRCM: Causey & Dubow, 1992), όπου τα παιδιά καλούνταν

να απαντήσουν σε κάποιες ερωτήσεις. Το ερωτηματολόγιο αυτό περιείχε 34 ενότητες, οι οποίες διαιρούνταν σε 5 μεγάλες αναλυτικές υποενότητες(α. Επιδίωξη κοινωνικής υποστήριξης, β. Λύση Προβλημάτων γ. Αποστασιοποίηση δ. Εσωστρέφεια και ε. Εξωστρέφεια), που αποτελούν τις 5 στρατηγικές αντιμετώπισης του φαινομένου των παληκαρισμών, τις οποίες και τα παιδιά χρησιμοποιούν κατά την διάρκεια των διαπληκτισμών τους με τους συνομηλίκους.

Εδώ διαμορφώνονται τέσσερις κατηγορίες, τα παιδιά – θύτες, τα παιδιά – θύματα, τα παιδιά ενδιάμεσης κατάστασης(“bully/victims”)και τα κοινωνικά αποκλεισμένα παιδιά. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η θυματοποίηση καθώς και ο κοινωνικός αποκλεισμός σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με την εσωστρέφεια ενώ μοναχά η θυματοποίηση σχετίζεται με την επιδίωξη κοινωνικής υποστήριξης. Απ’ την άλλη μεριά, οι παληκαρισμοί σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με την εξωστρέφεια και σε λιγότερο βαθμό με την λύση προβλημάτων.

Ωστόσο υπάρχουν και διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο φύλων. Για παράδειγμα η σχέση μεταξύ θυματοποίησης και εσωτερίκευσης είναι δυνατότερη στα αγόρια απ’ ότι στα κορίτσια, ενώ η σχέση κοινωνικού αποκλεισμού και εσωτερίκευσης παρουσιάζεται μόνο στα κορίτσια. Τέλος και οι δύο, επιδίωξη κοινωνικής υποστήριξης και θυματοποίηση καθώς και η συσχέτιση παληκαρισμών με λύση προβλημάτων και εξωτερίκευση, εμφανίζονται μόνο στα αγόρια.

Ας δούμε όμως πιο αναλυτικά τις τέσσερις κατηγορίες. Όπως ανέφερα και προηγουμένως πέντε στρατηγικές αντιμετώπισης των παληκαρισμών προκύπτουν από τις απαντήσεις των παιδιών. α.)λύνω το πρόβλημα, β.) αποστασιοποίηση/ αποφυγή προβλημάτων, γ.)επιδίωξη κοινωνικής υποστήριξης από άλλους, καθώς και δύο είδη που αφορούν συναισθηματικές αντιδράσεις, δ.)εσωτερίκευση και ε.)εξωτερίκευση.

Τα παιδιά – θύτες των παληκαρισμών, έχουν αρκετές ομοιότητες με τα παιδιά ενδιάμεσης κατάστασης (“bully/victims”). Και οι δυο ομάδες έχουν παιδιά που διακρίνονται για την εκδήλωση συναισθημάτων και συμπεριφορών(εξωτερίκευση). Τα αγόρια είναι εκείνα που χρησιμοποιούν περισσότερο την σωματική και την λεκτική επιθετικότητα με αποτέλεσμα να ανήκουν σ’ αυτές τις δυο κατηγορίες.

Τα παιδιά – θύματα αποτελούνται από αγόρια και κορίτσια άλλα με μια μικρή υπεροχή των αγοριών. Τα παιδιά αυτά είναι περισσότερο εσωστρεφή γι’ αυτό και αναζητούν αδιάκοπα την κοινωνική υποστήριξη των συνομηλίκων. Αντίθετα τα παιδιά που ανήκουν στην κατηγορία των κοινωνικά αποκλεισμένων, δεν αναζητούν και τόσο την κοινωνική συναναστροφή και υποστήριξη των άλλων, με αποτέλεσμα να κλείνονται στον εαυτό τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποκαλύπτουν ότι τα κορίτσια χρησιμοποιούν σε μεγάλο βαθμό αυτήν την τακτική(απομόνωση από την παρέα των συνομηλίκων).

ΣΤ.) ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ **ΠΑΛΗΚΑΡΙΣΜΟΥΣ**

Σ’ αυτήν την έρευνα που πραγματοποίησε ο **Michael J. Boulton**, έλαβαν μέρος σχολεία της Νοτιοδυτικής Αγγλίας. Συμπληρώθηκαν 285 ερωτηματολόγια από παιδιά νηπιακής ηλικίας ως παιδιά μέσης εκπαίδευσης, καθώς και από εκπαιδευτικούς. Παρακάτω θα δούμε αναλυτικά τις απόψεις των εκπαιδευτικών όσον αφορά τους ορισμούς, τις στάσεις και τους τρόπους αντιμετώπισης των παληκαρισμών.

Ορισμοί των παληκαρισμών από τους εκπαιδευτικούς:

Μεταξύ των εκπαιδευτικών υπήρξε ομοφωνία στις απόψεις τους για κάποιες συμπεριφορές των παιδιών που χαρακτηρίζουν τους παληκαρισμούς από κάποιες άλλες. Πιο συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν ότι «η λεκτική απειλή, το να σπρώχνεις, κλωτσάς και χτυπάς κάποιον, όπως και το να αναγκάζεις κάποιον να κάνει κάτι που δεν θέλει», αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα των παληκαρισμών, και δεν υπάρχει σημαντική διαφορά ποσοστού σ' αυτές τις τρεις συμπεριφορές. Αντίθετα οι συμπεριφορές «αφήνω κάποιον εκτός παρέας» και «γελώ με κάποιου την δυστυχία», συγκέντρωσαν σημαντικά χαμηλό ποσοστό και από τις εφτά συμπεριφορές που παρατίθενται στο ερωτηματολόγιο. Ένας στους τέσσερις εκπαιδευτικούς δεν πιστεύει ότι «το να αποκαλείς κάποιον με παρατσούκλι, να διαδίδεις άσχημες ιστορίες για τους άλλους και να εκφοβίζεις κάποιον κοιτώντας τον κατάματα», αποτελούν περιστατικά παληκαρισμών.

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ (N=138)	ΜΑΘΗΤΕΣ (N=170)
1. αποκαλώ κάποιον με παρατσούκλι.	75.4%	65.9%
2. αφήνω κάποιον εκτός παρέας συνομηλίκων.	47.8%	20.6%
3. γελώ με κάποιου	58%	41.8%

την δυστυχία.		
4. χτυπώ, σπρώχνω και κλωτσάω κάποιον.	95.7%	82.9%
5. διαδίδω άσχημες ιστορίες.	76.8%	54.1%
6. παίρνω τα πράγματα των άλλων.	76.8%	59.4%
7. απειλώ άλλα άτομα.		
8. εκφοβίζω άλλους κοιτώντας τους κατάματα.	97.1%	82.9%
9. αναγκάζω άτομα να κάνουν κάτι που δεν θέλουν.	72.5%	δεν ρωτήθηκε
	92.8%	78.2%

Σύγκριση απόψεων δασκάλων και μαθητών:

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι οι εκπαιδευτικοί (εκτός από την πρώτη συμπεριφορά), προπορεύονται με σημαντική διαφορά από τις απόψεις των μαθητών. Ίσως γι' αυτό να είναι υπεύθυνο το γεγονός ότι στις περιπτώσεις 3,4,5 και 7, δόθηκαν οι έννοιες ελάχιστα διαφοροποιημένες.

Στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στους παληκαρισμούς:

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών(98.6%)σημειώνουν ότι νιώθουν υπεύθυνοι και είναι καθήκον τους να αποτρέψουν περιστατικά παληκαρισμών μέσα στην τάξη. Οι εκπαιδευτικοί απάντησαν ότι «διαφωνούν απόλυτα» και «διαφωνούν» στην πρόταση «Δεν είναι δική μου ευθύνη να αποτρέψω περιστατικά παληκαρισμών». Ίσης σημασίας είναι και οι απαντήσεις τους για τους παληκαρισμούς που πρέπει να αποτρέψουν στο προαύλιο(91.3%)και εκτός σχολείου(46.3%). Πιο συγκεκριμένα δεν θα ήταν αδικαιολόγητο, εάν ένας δάσκαλος δει ένα συγκεκριμένο είδος αυτού του φαινομένου και παρέμβει ή εάν του το επισημάνουν άλλα παιδιά και επέμβει δραστήρια. Αυτό ίσως να μην συνέβαινε σε κάποιον εκπαιδευτικό που δεν λαμβάνει αυτό το περιστατικό ως παληκαρισμό. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί είναι θετικά προσκείμενοι προς τα παιδιά – θύματα των παληκαρισμών ενώ έχουν αρνητική στάση στα παιδιά – θύτες, ιδιαίτερα οι γυναίκες εκπαιδευτικοί. Αντίθετα οι εκπαιδευτικοί που έχουν πολύχρονη πορεία στο επάγγελμα έχουν αρνητική συμπεριφορά προς τα παιδιά – θύματα και ελαττώνεται η συμπάθειά τους γι' αυτά.

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την πρόληψη των παληκαρισμών:

Οι εκπαιδευτικοί έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον (87%) ώστε να εξασκηθούν πώς να αντιμετωπίζουν περιστατικά παληκαρισμών και πώς να προλαμβάνουν τέτοια περιστατικά(prevent bullying). Σ' αυτήν τους την προσπάθεια αρωγοί είναι οι σχολικοί ψυχολόγοι που θα πρέπει να τους ενθαρρύνουν να προσπαθήσουν να

αλλάξουν τις συμπεριφορές των παιδιών /μαθητών παρά να έχουν τον ρόλο του «επιτηρητή», ο οποίος δεν είναι και τόσο αποτελεσματικός.

Ζ.) ΟΙ ΠΑΛΗΚΑΡΙΣΜΟΙ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αφού γνωρίσαμε τι ακριβώς σημαίνει ο όρος «παληκαρισμοί» και είδαμε αναλυτικά κάποιες από τις σημαντικότερες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στο εξωτερικό, ώστε να δούμε τις διάφορες εκφάνσεις του φαινομένου, νομίζω πως ήρθε η στιγμή σ' αυτό το σημείο της εργασίας μου, να παρουσιάσω και μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί στη Ελλάδα.

Η έρευνα αυτή δημοσιεύτηκε το 2001 στο περιοδικό «British Journal of Educational Psychology» και πραγματοποιήθηκε από τις Pateraki Lena και Houndoumadi Anastasia σε Δημοτικά σχολεία της Ελλάδας. Στόχος των δυο ερευνητριών είναι:

- να εντοπίσουν την συχνότητα των παιδιών(bully, victims και bully/victims)στα Δημοτικά σχολεία, αγόρια και κορίτσια ηλικίας 7 – 11 χρόνων
- να προσδιορίσουν τους συγκεκριμένους τύπους συμπεριφοράς της θυματοποίησης που λαμβάνουν χώρα μέσα στο σχολείο καθώς και τις αντιδράσεις που προκύπτουν απ' αυτές και
- να προσδιορίσουν εάν τα περιστατικά των παληκαρισμών και οι αντιδράσεις τους έχουν σχέση με την ηλικία και το φύλο του ατόμου.

Το σύνολο των μαθητών που έλαβαν μέρος στην έρευνα ήταν 1312, απ' τους οποίους το 51% ήταν κορίτσια και το 49% αγόρια ηλικίας 7 – 11 χρόνων. Το δείγμα

των σχολείων αφορά οχτώ δημόσια δημοτικά σχολεία και ένα ιδιωτικό. Όλα τα σχολεία αντιπροσωπεύουν όλες τις κοινωνικό – οικονομικές περιοχές της Αθήνας. Σ' αυτήν την έρευνα τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν το ερωτηματολόγιο του Olweus(1993) σταθμισμένο στα ελληνικά δεδομένα. Τα πρώτα αποτελέσματα δείχνουν ότι το 14.7% των μαθητών βρίσκονται στην κατηγορία των παιδιών – θυμάτων, το 6.2% στους θύτες και το 4.8% ανήκει στην μεικτή κατηγορία(bully/victims). Και στις τρεις κατηγορίες τα αγόρια υπερέχουν σε συμμετοχή από τα κορίτσια.

Συμπεριφορά παληκαρισμών:

Ο πιο συχνός τύπος συμπεριφοράς παληκαρισμών, όσον αφορά τα παιδιά – θύματα, είναι ο λεκτικός τρόπος, όπως για παράδειγμα «*με αποκαλούν με παρατσούκλια*». Ωστόσο τα παιδιά – θύτες αναφέρουν άμεση σωματική επιθετικότητα(32,1%), όπως «*το να κλωτσάς ,χτυπάς και σπρώχνεις κάποιον*». Τα παιδιά – θύματα όμως δεν το αναφέρουν ως περιστατικό με μεγάλη συχνότητα(μόνο το 28.5%). Φαίνεται πως τα παιδιά αυτά δίνουν μεγάλη προσοχή στο γεγονός ότι θεωρούν παληκαρισμούς όταν «*ένα παιδί του παίρνει χρήματα ή τα πράγματά του*», σε αντίθεση με τα παιδιά της μικτής κατηγορίας που το αναφέρει μόνο το 18.3%. Όσον αφορά τις διαφορές φύλου, τα αγόρια – θύματα αναφέρουν περισσότερο στις απαντήσεις τους την σωματική βία που δέχονται (34% έναντι 22.8% των κοριτσιών), σε σχέση με τα κορίτσια που αναφέρουν την λεκτική επιθετικότητα (47.8% έναντι των αγοριών 37.2%), έμμεση επιθετικότητα που χρησιμοποιούν τα κορίτσια.

Απ' την άλλη μεριά το 38.7% των αγοριών – θυτών χρησιμοποιούν την σωματική επιθετικότητα σε σχέση με τα κορίτσια (10.5%). Μόνο το 8.1% των

αγοριών αγνοούν ή απομονώνονται απ' τα υπόλοιπα παιδιά, ενώ στα κορίτσια αυτή η αντίδραση είναι συχνότερη με ποσοστό 26.3%. Τέλος, τα μικρότερα παιδιά αποτελούν τα συνήθη και ευκολότερα θύματα σωματικής βίας από μεγαλύτερα παιδιά με ποσοστό 38.7%.

Αντιδράσεις στους παληκαρισμούς:

Η πιο δημοφιλής αντίδραση των παιδιών – θυμάτων σε περιστατικά παληκαρισμών είναι να αγνοούν τους θύτες(43.4%), ενώ η πιο συνηθισμένη αντίδραση των παιδιών που ανήκουν στην μικτή κατηγορία είναι τα αντίποινα με ποσοστό 32.7%. Τα κορίτσια που γίνονται θύματα απαντούν στο ερωτηματολόγιο πως θα ζητούσαν από τον θύτη να σταματήσει(41.2%)ή θα ζητούσαν βοήθεια από φίλους τους(33.7%).

Η.) ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ - ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΓΟΝΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΑΛΗΚΑΡΙΣΜΟΥΣ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Άλλη μια έρευνα των **Houndoumadi Anastasia** και **Pateraki Lena** σε δημοτικά σχολεία της Ελλάδας, δημοσιεύτηκε το 2001 σε επιστημονικό περιοδικό. Και αυτή η έρευνα, όσον αφορά το δείγμα, ήταν όμοια με την προηγούμενη(1312 μαθητές, 51% κορίτσια και το 49% αγόρια ηλικίας 7 - 11χρόνων, απ' όλες τις κοινωνικό – οικονομικές τάξεις της Αθήνας).

Μια από τις ερωτήσεις που απαντήθηκαν από τα παιδιά και παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι το πώς νιώθουν για τα παιδιά – θύματα των

παληκαρισμών, όταν ένα τέτοιο περιστατικό εξελίσσεται μπροστά στα μάτια τους. Τα παιδιά που θεωρούνται «θύτες» των παληκαρισμών(52.6%), όπως και τα «θύματα»(75.6%), υποστηρίζουν ότι τους είναι δυσάρεστο σε αντίθεση με το μικρό ποσοστό(15.4%) των παιδιών – θυτών και των παιδιών που ανήκουν στην μικτή κατηγορία(bully/victims, 6.1%)που υποστηρίζουν ότι δεν νιώθουν τίποτε το ιδιαίτερο. Το 68.8% των μαθητών, κυρίως των παιδιών – θυμάτων, αναφέρουν ότι οι παληκαρισμοί τους ενοχλούν. Αντίθετα τα παιδιά – θύτες παραδέχονται ότι αντιλαμβάνονται τις συμπεριφορές των παληκαρισμών, και σε μεγαλύτερο ποσοστό τα αγόρια(17.5%).

Η πλειοψηφία των μαθητών αναφέρει ότι δεν συναναστρέφεται με παιδιά – θύτες(60.1%). Τα αγόρια όμως αρέσκονται στην συναναστροφή με παιδιά bullies και αυτό γιατί είναι άτομα ήρεμα. Τέλος ρωτήθηκαν τα παιδιά bullies και τα παιδιά bully/victims για τα συναισθήματά τους ύστερα από ένα επεισόδιο παληκαρισμού. Το 31% των αντιδράσεων των bullies αναφέρουν ότι «*το άξιζαν*»(συνήθως τα αγόρια) ενώ το 38.9% ότι «*ένιωσαν λύπηση γι' αυτά τα άτομα*».

Αντιλήψεις γονιών και εκπαιδευτικών για τους παληκαρισμούς:

Όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα , οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς στις μέρες είναι περισσότερο ενήμεροι και έχουν μιλήσει στα παιδιά για την θυματοποίηση. Πιο συγκεκριμένα το 36% των εκπαιδευτικών έναντι 62% των γονιών έχουν μιλήσει στα παιδιά που είναι θύματα των παληκαρισμών. Το 45.5% των εκπαιδευτικών έναντι 68.1% των γονιών έχουν μιλήσει στα παιδιά bully/victims. Βλέπουμε λοιπόν ότι οι γονείς ασχολούνται περισσότερο με τα παιδιά των δυο αυτών κατηγοριών. Αντίθετα οι εκπαιδευτικοί επεμβαίνουν περισσότερο σε περιστατικά

παληκαρισμών, όπου και μιλούν στα παιδιά – θύτες. Τέλος σε ερώτηση των ερευνητών προς τους μαθητές σχετικά με την αντίληψη των εκπαιδευτικών για τις συμπεριφορές παληκαρισμού, οι μαθητές αναφέρουν ότι «δεν γνωρίζουν πόσο συχνά οι δάσκαλοί τους αντιλαμβάνονται ότι μαθητές γίνονται θύματα παληκαρισμών».

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία που παρέθεσα αναλυτικά από την συγκεκριμένη έρευνα, μπορούμε να εξάγουμε τα εξής συμπεράσματα:

- Τα παιδιά – θύματα αναφέρουν ότι οι παληκαρισμοί είναι δυσάρεστοι, τους ενοχλούν και δεν τους αρέσει να συναναστρέφονται με παιδιά – θύτες.
- Μόνο το 50% των παιδιών – θυτών αναφέρουν ότι τους είναι δυσάρεστο να βλέπουν πως κάποια παιδιά γίνονται θύματα παληκαρισμών, ενώ το 1/3 αυτών καταλαβαίνει τους λόγους που κάποιο παιδί γίνεται στόχος των παληκαρισμών. Επιπλέον τα παιδιά αυτής της κατηγορίας(λιγότερα από την έρευνα των *Boulton και Underwood's, 1992*) υποστηρίζουν ότι είχαν θετικά συναισθήματα ύστερα από ένα επεισόδιο παληκαρισμού.
- Σ' αυτήν την έρευνα έγινε περισσότερο αντιληπτή η φυλετική διαφορά. Για παράδειγμα, τα κορίτσια εμφανίζονται ως περισσότερο αναστατωμένα σε περιστατικά παληκαρισμών ή δεν καταλαβαίνουν γιατί κάποια παιδιά είναι bullies.
- Οι καθηγητές είναι περισσότερο μη ενημερωμένοι σε περιστατικά παληκαρισμών απ' ότι οι γονείς. Βρέθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί μιλούν λιγότερο στα παιδιά – θύματα και στα παιδιά bully/victims. Σ' αυτό βοηθάει και η άποψη των μαθητών ότι δεν γνωρίζουν πόσο συχνά οι δάσκαλοι αντιλαμβάνονται ότι οι μαθητές γίνονται θύματα των παληκαρισμών.
- Τα παιδιά – θύματα προτιμούν να αναφέρουν το γεγονός στους γονείς τους παρά στους εκπαιδευτικούς. Αυτή η διαπίστωση συμφωνεί με την Genta(1996).

Επίσης βρέθηκε ίδιος αριθμός θυματοποίησης παιδιών με αυτό του δείγματος Borg's(1998).

Θ.) ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ(ΑΝΤΙ – BULLYING)

Το σχολείο οφείλει να είναι ένας χώρος όπου οι μαθητές αισθάνονται ασφαλή και προστατευμένοι και νιώθουν ότι υπάρχει σεβασμός μεταξύ δασκάλων και παιδιών άλλα και παιδιών μεταξύ τους. Στην πραγματικότητα όμως ένας μεγάλος αριθμός μαθητών γίνεται στόχος των παληκαρισμών που τα αποτελέσματά του είναι μακρόχρονες σωματικές και συναισθηματικές συνέπειες. Δυστυχώς το σχολείο συχνά υποβιβάζει , αγνοεί ή και ακόμα ανέχεται τους παληκαρισμούς και τις επιπτώσεις του.

«Οι παληκαρισμοί μπορεί να προκαλέσουν δραματικές συνέπειες στα θύματα. Είναι ένα διαφορετικό είδος βίας, η λεκτική βία. Μπορεί να σε πληγώσει περισσότερο απ' ότι μια μαχαιριά. Αιμορραγείς εσωτερικά.(National Association of Attorney's General 2000).

Έτσι λοιπόν αξιοποιώντας τα ευρήματα από έρευνες με θέμα τους παληκαρισμούς, οι ειδικοί κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι πρέπει αυτό το φαινόμενο να αντιμετωπιστεί δουλεύοντας με τους γονείς, τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τους σχολικούς διευθυντές(Hoover & Oliver, 1996). Το πρόγραμμα αυτό που θα ακολουθηθεί θα πρέπει να περιέχει αρχικά έναν περιεκτικό και σαφή όρο των παληκαρισμών καθώς και τρόπους που θα πρέπει να χρησιμοποιεί το σχολείο ώστε να αποφεύγονται τέτοια φαινόμενα(Rigby, 1995). Για να το επιτύχουμε αυτό πρέπει μέσα από το πρόγραμμα οι «εκπαιδευόμενοι» να διδαχτούν θετικές συμπεριφορές, να

προγυμνάσουν και να παρακινηθούν σε νέες συμπεριφορές. Για παράδειγμα οι μαθητές θα πρέπει να μάθουν να αναφέρουν σε κάποιον μεγαλύτερο(γονιό, δάσκαλο) περιστατικά παληκαρισμών, να αποφεύγουν την σωματική βία, να σέβονται τους συνομηλίκους τους και να χρησιμοποιούν μη επιθετικές συμπεριφορές. Όσον αφορά τα παιδιά – θύτες, το σχολείο θα πρέπει «να συνεργαστεί με κοινωνικές υπηρεσίες για καλύτερα αποτελέσματα. Ταυτόχρονα όμως θα πρέπει να υπάρξει και η βοήθεια από μέρους των γονέων. Ερευνες δείχνουν πως το 60% της επιτυχίας των προγραμμάτων οφείλεται στους γονείς και αν ακολουθούν τις οδηγίες πιστά(Labi)».

Βλέπουμε λοιπόν πως για την πλήρη και σωστή αντιμετώπιση του φαινομένου, ακόμη και την αποφυγή του, είναι απαραίτητη η σωστή ενημέρωση των εκπαιδευτικών και των σχολείων, πάντοτε όμως σε συνεργασία με τους γονείς και τους κοινωνικούς φορείς. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα βάση των παραπάνω ενδεικτικών ερευνών, πως οι εκπαιδευτικοί και όσοι σχετίζονται ή ενδιαφέρονται για την εκπαίδευση δεν είναι και τόσο ενημερωμένοι, βρίσκονται όμως σε καλύτερη θέση από τους προγενέστερους.

Στην παρούσα έρευνα θα μελετήσω κυρίως πως οι νηπιαγωγοί αντιμετωπίζουν τα περιστατικά των παληκαρισμών. Θα ήθελα όμως να σημειώσω πως κατά την διάρκεια των παρακολουθήσεων που έκανα σε νηπιαγωγείο του Δήμου Βόλου, παρατήρησα ότι οι νηπιαγωγοί δεν γνωρίζουν ακριβώς το περιεχόμενο του όρου «παληκαρισμοί», με αποτέλεσμα να μου κεντρίσουν το ενδιαφέρον και να μελετήσω και αυτό το στοιχείο.

3. ΜΕΘΟΔΟΣ

Αναλαμβάνοντας την εργασία αυτή με διακατείχαν ανάμεικτα συναισθήματα. Απ' την μια μεριά ένιωθα πως κάτι σημαντικό είχα αναλάβει που έπρεπε να φέρω εις πέρας, ώστε να απαντηθούν διάφοροι προβληματισμοί μου σχετικά με το θέμα. Για παράδειγμα, διαβάζοντας τις έρευνες που πραγματοποίησαν διάφοροι μελετητές, σταδιακά αυξήθηκε το ενδιαφέρον μου για να δω, αν οι παρατηρήσεις τους ήταν φανερές μέσα από τα δικά μου μάτια. Απ' την άλλη μεριά είχα τρομερό άγχος γιατί α.) δεν γνώριζα τον ακριβή τρόπο που πραγματοποιείται μια έρευνα και β.) γιατί στην πρώτη επίσκεψή μου σε κάποιο νηπιαγωγείο της Αθήνας δεν μπορούσα να καταγράψω κάποιο στοιχείο στις σημειώσεις μου, νομίζοντας ότι το φαινόμενο αυτό στην Ελλάδα δεν έχει τόσο μεγάλες διαστάσεις.

Έτσι λοιπόν τα αρχικά ερευνητικά μου ερωτήματα ήταν γενικής φύσεως όπως αν υπάρχει αυτό το φαινόμενο στην Ελλάδα και σε ποιες διαστάσεις. Μήπως το φαινόμενο διαφέρει από περιοχή σε περιοχή, από πόλη σε πόλη και από χώρα σε χώρα; Μήπως τα παιδιά λόγω της ανατροφής τους από την οικογένειά τους ή το φύλο τους ή την ηλικία τους εκφράζουν τους παληκαρισμούς σε διαφορετικό βαθμό; Κάποιες από αυτές τις ερωτήσεις μου, απαντήθηκαν μέσω της βιβλιογραφίας, που με βοήθησε να οργανώσω κάποιες από τις σκέψεις μου και να επικεντρωθώ σε πιο συγκεκριμένα ερωτήματα. Έχοντας την εμπειρία της μιας εβδομάδος από το νηπιαγωγείο στην Αθήνα, τα ερωτήματά μου ήταν α.)πως εκφράζονται οι παληκαρισμοί μέσα στο χώρο του νηπιαγωγείου(και όχι σε παιδιά Δημοτικού σχολείου), β.)αν οι νηπιαγωγοί γνωρίζουν το φαινόμενο αυτό και γ.)πως οι νηπιαγωγοί το αντιμετωπίζουν και αν η στάση τους αυτή βοηθά στην ενίσχυση ή καταστολή του.

Η έρευνά μου πραγματοποιήθηκε στο 3^ο Ολοήμερο Νηπιαγωγείο του Δήμου Βόλου, που βρίσκεται στην οδό Εθν. Αντιστάσεως με Ογλ. Στο χώρο αυτό συσσεγάζονταν τέσσερα νηπιαγωγεία(δυο κλασικά και δυο ολοήμερα). Εγώ συνεργάστηκα μόνο με τις δυο νηπιαγωγούς από το ένα ολοήμερο σχολείο. Τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν στο σύνολό τους 25, ηλικίας 4 – 6 ετών.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δύο διαφορετικές χρονικές περιόδους. Η πρώτη ήταν μέσα Μαρτίου με μέσα Απριλίου. Σε αυτό το διάστημα δεν επισκεπτόμουν το χώρο του νηπιαγωγείου καθημερινά αλλά μόνο μία με δύο φορές την εβδομάδα, ώστε α.)να γνωρίσω τα παιδιά και να με γνωρίσουν καλύτερα αλλά και β.)να παρατηρώ τα παιδιά και τις αντιδράσεις της νηπιαγωγού συστηματικά. Το δεύτερο χρονικό διάστημα που επισκέφθηκα το χώρο του νηπιαγωγείου ήταν μέσα Μαΐου με αρχές Ιουνίου. Σε αυτό το διάστημα συνέχισα σιωπηλά την παρατήρησή μου αλλά προς το τέλος έδωσα από ένα ερωτηματολόγιο στις δυο νηπιαγωγούς να το συμπληρώσουν και ύστερα από μερικές μέρες πήρα συνέντευξη. Δυστυχώς οι δύο νηπιαγωγοί δεν δέχτηκαν να μαγνητοφωνήσω την συνέντευξή τους με τη φοβία ότι θα ακουστούν.

Όσον αφορά τις αρχικές μου υποθέσεις, περίμενα πως στο πρώτο ερώτημα μου δεν θα υπήρχε σημαντική διαφορά σε σχέση με τις βιβλιογραφικές πηγές(παιδιά νηπιαγωγείου – παιδιά δημοτικού). Για το δεύτερο ερώτημα, περίμενα πως οι νηπιαγωγοί θα γνωρίζουν κάτι για αυτό, ίσως και ελάχιστα επιστημονικά(όχι μόνο στην πράξη αλλά και θεωρητικά). Τέλος για το τρίτο ερώτημα δεν περίμενα από την αρχή κάτι συγκεκριμένο γιατί κάθε νηπιαγωγός έχει τις δικές της απόψεις, σκέψεις και μεθόδους που χρησιμοποιεί κατά την διάρκεια της διδασκαλίας της(υποκειμενικό στοιχείο).

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ξεκινώντας το κεφάλαιο των αποτελεσμάτων της έρευνας, θα ήθελα να σημειώσω πως τα ευρήματα αυτά δεν θα πρέπει να ληφθούν υπόψη ως γενικά συμπεράσματα για αυτό το φαινόμενο. Τα ευρήματα αυτά αφορούν ένα συγκεκριμένο νηπιαγωγείο και μια συγκεκριμένη τάξη στο Δήμο Βόλου και θα πρέπει απλά να γίνει μια σύγκριση αυτών με τα αποτελέσματα άλλων μεγάλων επιστημονικών ερευνών.

Όπως ανέφερα και προηγουμένως, στο τέλος της παρατήρησής μου στο συγκεκριμένο νηπιαγωγείο, έδωσα ένα *ερωτηματολόγιο* στην καθεμιά από τις δύο νηπιαγωγούς για να το συμπληρώσουν. Το ερωτηματολόγιο αυτό περιέχει 11 ερωτήσεις, κυρίως πολλαπλής επιλογής αλλά κάποιες από αυτές είναι κλειστού ή ανοιχτού τύπου, και απαντήθηκαν ατομικά, χωρίς την δική μου βοήθεια ή άλλων νηπιαγωγών του σχολείου. Οι ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και κλειστού τύπου, παρατήρησα ότι απαντήθηκαν χωρίς δεύτερη σκέψη. Αντίθετα οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, απαντήθηκαν με κάποια δυσκολία.

Το περιεχόμενο των 11 ερωτήσεων αφορούσε τους παληκαρισμούς και συγκεκριμένα τις θεωρητικές γνώσεις των εκπαιδευτικών. Για παράδειγμα μια από τις ερωτήσεις ήταν: *«το φαινόμενο των παληκαρισμών υφίσταται όταν...»*. Καθεμιά από τις 10 ερωτήσεις αφορούν και μια διαφορετική οπτική γωνία του φαινομένου, ομοίως με τις παραπάνω έρευνες (*«πόσο συχνά παρατηρείται το φαινόμενο;»*, *«εκφράζεται διαφορετικά ανάλογα με το φύλο;»*, *«είναι συχνό σε αγόρια ή κορίτσια»*). Μοναχά μια ερώτηση αφορούσε τον τρόπο που η νηπιαγωγός αντιμετωπίζει ένα τέτοιο φαινόμενο (*«πως αντιδράτε όταν συναντάτε ένα τέτοιο φαινόμενο;»*). Με το ερωτηματολόγιο αυτό προσπαθούσα να διευκρινίσω τι ακριβώς γνωρίζουν οι νηπιαγωγοί για αυτό το φαινόμενο και αν είναι πλήρως ενημερωμένες.

Η πρώτη νηπιαγωγός απάντησε ότι γνωρίζει πολύ καλά το φαινόμενο των παληκαρισμών, σε αντίθεση με την δεύτερη που δεν γνωρίζει τι ακριβώς είναι αλλά μπορεί να καταλάβει από τους δυο ορισμούς. Στην ερώτηση *«πότε νομίζετε ότι υφίσταται το φαινόμενο τον παληκαρισμών;»*, η πρώτη νηπιαγωγός υποστηρίζει πως οι παληκαρισμοί υφίστανται μόνο όταν ένα παιδί ενοχλεί κάποιο άλλο προσφωνώντας το με κάποιο παρατσούκλι και όταν μια ομάδα συνομηλίκων απομονώνει από την παρέα της κάποιο παιδί. Σ' αυτό το σημείο οι δύο νηπιαγωγοί φαίνεται να έχουν διαφορετικές απόψεις, αφού η δεύτερη απαντά ότι ένα τέτοιο φαινόμενο υφίσταται όταν ένα παιδί γίνεται το επίκεντρο των συμμαθητών του λόγω κάποιου ιδιαίτερου χαρακτηριστικού του. Στην ερώτηση όμως *«αναφέρεται ένα δικό σας παράδειγμα»*, η δεύτερη νηπιαγωγός αποφεύγει να απαντήσει ενώ η πρώτη αναφέρει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα όπου κάποια παιδιά προσφωνούν κάποια άλλα με παρατσούκλι, βάση του επιθέτου τους. Και οι δυο κυρίες συμφωνούν ότι οι παληκαρισμοί συμβαίνουν μόνο μία με δύο φορές την εβδομάδα. Όσον αφορά το χώρο που παρατηρούνται οι παληκαρισμοί, η μία κυρία απάντησε *«όχι κάπου συγκεκριμένα»* ενώ η δεύτερη *«κατά την διάρκεια των ελεύθερων δραστηριοτήτων»* καθώς και *«την ώρα του διαλείματος»*. Ενώ και οι δύο νηπιαγωγοί συμφωνούν ότι τα αγόρια εμφανίζουν συχνότερα μια τέτοια συμπεριφορά, η δεύτερη νηπιαγωγός αποφεύγει για μια ακόμη φορά να απαντήσει στην παρακάτω ερώτηση που ζητά την άποψή τους για το πώς εκφράζεται στο κάθε φύλο. Τέλος από τις απαντήσεις τους στις δύο τελευταίες ερωτήσεις, φαίνεται και οι δύο να επεμβαίνουν άμεσα σε οποιοδήποτε περιστατικό παληκαρισμού, συνήθως θετικά προσκείμενες προς τα παιδιά – θύματα. (*«ζητώ από το κορίτσι να μου υποδείξει τα παιδιά που την ενοχλούν»*, *«καθησυχάζω το μικρό κορίτσι λέγοντας του να μην δίνει σημασία»*).

Στη *συνέντευξη των νηπιαγωγών* αρχικά ρώτησα κάποια γενικά πράγματα για την ζωή τους, όπως *την οικογενειακή κατάσταση τους, πόσο καιρό εξασκούν το επάγγελμα της νηπιαγωγού* καθώς και *αν ήταν πρώτη τους επιλογή το επάγγελμα αυτό*. Οι ερωτήσεις αυτές έγιναν με σκοπό να κάνω τις νηπιαγωγούς να νιώσουν άνετα. Με την καθεμιά μίλησα ξεχωριστά, ώστε η συζήτηση μας να είναι αληθινή δίχως ίχνος επηρεασμού από κανέναν. Προσπάθησα να μην επεμβαίνω ενδιάμεσα των ερωτήσεων, άλλωστε δεν γινόταν διάλογος, αλλά άφησα την καθεμιά να ξεδιπλώσει όσο μπορούσε την σκέψη της. Πρέπει να ομολογήσω ότι και οι δύο είχαν τρομερό άγχος για τις ερωτήσεις και αυτός ήταν και ο λόγος που δεν δέχτηκαν να μαγνητοφωνήσω τις συνεντεύξεις τους.

Ύστερα από τις αρχικές ερωτήσεις, εστίασα το ενδιαφέρον μου σε ερωτήσεις όπου είχαν σχέση με την αντιμετώπιση του φαινομένου. Για παράδειγμα: *«Μια παρέα κοριτσιών ενοχλούν ένα μικρό κορίτσι κοροϊδεύοντας το. Εσείς τι κάνετε;»* Και οι δύο νηπιαγωγοί σε κάθε περιστατικό παληκαρισμού απαντούσαν πως συνήθως συζητούν με τα παιδιά οποιοδήποτε πρόβλημα δημιουργείται, υποστηρίζοντας πάντοτε τα παιδιά – θύματα. Κάποιες φορές όλοι μαζί κρίνουν τα παιδιά – θύτες και κάνουν ακριβώς το ίδιο που έκανε εκείνο ώστε να το κάνουν να νιώσει όπως το παιδί – θύμα. Υποστηρίζουν πάντως πως ποτέ δεν έχουν φθάσει στα άκρα με την συμπεριφορά κάποιου παιδιού.

Τέλος όσον αφορά τις *δικές μου παρατηρήσεις* μέσα στην τάξη του νηπιαγωγείου, τις χωρίζω σε δύο κατηγορίες: α.) παληκαρισμοί μεταξύ των παιδιών και τρόποι αντιμετώπισης από την νηπιαγωγό και β.) παληκαρισμοί νηπίων προς τους εκπαιδευτικούς και αντίστροφα.

Παληκαρισμοί μεταξύ των παιδιών:

Τα παιδιά στο συγκεκριμένο νηπιαγωγείο χωρίζονταν σε νήπια και προνήπια. Έτσι υπήρχε μια φανερή κατηγοριοποίηση των παιδιών που ενίσχυε τότε η ίδια η νηπιαγωγός και τότε τα παιδιά από μόνα τους. Για παράδειγμα την ώρα του ελεύθερου παιχνιδιού τα προνήπια ζωγράφιζαν όλα μαζί στο τραπέζι και τα νήπια διάλεγαν σε ποια γωνιά ήθελαν να παίξουν. Μπορώ να πω ότι στην συγκεκριμένη τάξη τα παιδιά απ' την μια μεριά συνεργάζονταν άψογα, από την άλλη όμως ήταν φανερές οι «κλίκες» που υπήρχαν μεταξύ των παιδιών.

Όσον αφορά τα αγόρια, έβλεπα καθημερινά διάφορα περιστατικά παληκαρισμών από την μεριά τους. Υπήρχαν 4 – 5 παιδιά που αποτελούσαν μια παρέα και ενοχλούσαν διαρκώς τα υπόλοιπα παιδιά(νήπια και προνήπια)την ώρα των εργασιών ή του παιχνιδιού τους. Τα παιδιά - θύτες είχαν ως στόχο τους άλλοτε αγόρια(προνήπια) και άλλοτε κορίτσια(νήπια), με σκοπό να τα εκνευρίσουν. Τα θύματα που διάλεγαν ήταν συνήθως τα ίδια παιδιά καθημερινά(επαναλαμβανόμενα περιστατικά κατευθυνόμενα προς ίδια άτομα). Αυτές τις μέρες που βρισκόμουν στο νηπιαγωγείο παρατήρησα ότι τα αγόρια χρησιμοποιούν κατά κόρον την σωματική βία μεταξύ τους. Προσπαθούν μέσω αυτής της συμπεριφοράς να επιβληθεί το ένα στο άλλο. Τα παιδιά – θύτες κάνουν παρέα μεταξύ τους και είναι τα πιο δημοφιλή παιδιά της τάξης. Είναι κοινωνικά, κάνουν εύκολα γνωριμίες και κάποιες από αυτές καταλήγουν σε ισχυρούς δεσμούς φιλίας. Την ώρα των ομαδικών παιχνιδιών όλα τα παιδιά τους προτιμούν για την ομάδα τους.

Από την άλλη μεριά τα κορίτσια δεν συνεργάζονται και τόσο αρμονικά μεταξύ τους. Δεν κάνουν και τόσο δυνατές φιλίες σ' αυτήν την ηλικία γιατί ανάμεσά τους υπάρχει ένας φανερός ανταγωνισμός. Η λεκτική επιθετικότητα όπως και η

απομόνωση από την παρέα των συνομηλίκων αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα παληκαρισμών για τα κορίτσια. Τα κορίτσια όμως αποτελούν συχνά και τα θύματα για τα αγόρια. Πολλές φορές παρατήρησα τα κορίτσια να γίνονται στόχος των αγοριών, κυρίως μέσω της λεκτικής επιθετικότητας και της σεξουαλικής παρενόχλησης. Πέρα όμως από τις διαφορές φύλου παρατήρησα και κάποια γενικά στοιχεία που αφορούν τους παληκαρισμούς μεταξύ των παιδιών:

➤ Στο συγκεκριμένο νηπιαγωγείο συνάντησα όλες τις κατηγορίες παιδιών(*bullies, victims, bullies/victims και not involved children*), όπου οι ρόλοι των παιδιών εναλλάσσονταν συνεχώς.

➤ Οι παληκαρισμοί και των δύο φύλων λαμβάνουν χώρα κυρίως κατά την διάρκεια των ελεύθερων δραστηριοτήτων και την ώρα του διαλλείματος.

➤ Καθημερινά μπορεί να παρατηρήσει κανείς περιστατικά παληκαρισμών, άλλοτε σε μεγάλο βαθμό και άλλοτε σε μικρότερο.

➤ Τα παιδιά – θύτες εκφράζουν με διαφορετικές μεθόδους τους παληκαρισμούς, ανάλογα με το φύλο τους(π.χ. αγόρια – σωματική βία, κορίτσια – λεκτική βία).

➤ Τα παιδιά – θύματα δεν συμμετέχουν και τόσο σε ομαδικά παιχνίδια γιατί δεν τα προτιμούν τα υπόλοιπα παιδιά. Συνήθως παίζουν με παιδιά που παραμένουν αμέτοχα από τους παληκαρισμούς(*not involved children*). Σε περίπτωση παληκαρισμού τα παιδιά αυτής της κατηγορίας αντεπιτίθενται με τον ίδιο τρόπο χωρίς την βοήθεια κανενός ή απομακρύνονται.

Αντιμετώπιση του φαινομένου από τις νηπιαγωγούς:

Τα ερωτηματολόγια και οι συνεντεύξεις των δύο νηπιαγωγών πιστεύω ότι συμφωνούν με τις δικές μου παρατηρήσεις. Πιο συγκεκριμένα παρατήρησα ότι και οι δύο νηπιαγωγοί πάντοτε *επεμβαίνουν* σε περιστατικά παληκαρισμών που συμβαίνουν μεταξύ των παιδιών. Κάποιες φορές *τιμωρώντας* το παιδί – θύτη, αφήνοντας το εκτός ομάδας στα παιχνίδια(*αμοιβαίες κυρώσεις*, Kamii, 1982) ή *επιπλήττοντας* το (« - *Δεν ήταν σωστό αυτό που έκανες. Θα έπρεπε να ντρέπεται*»), και κάποιες άλλες φορές *υποστηρίζοντας* το παιδί – θύμα προσπαθώντας να το καθησυχάσει (« - *Μην ακούς αυτά που σου λένε και μην στεναχωριέσαι*»). Κάποιες άλλες φορές όμως επεμβαίνει σαν να προσπαθεί να *προλάβει καταστάσεις*(π.χ. «- *Νικόλα πήγαινε να παίζεις μόνο σου στη γωνιά του οικοδομικού υλικού για να μην σε ενοχλήσει ο Κωνσταντίνος*»).

Θα ήθελα να σημειώσω, πως από την ελάχιστη εμπειρία που αποκόμισα από το Νηπιαγωγείο της Αθήνας(μια εβδομάδα), αντιλήφθηκα μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στα δυο νηπιαγωγεία. Στο νηπιαγωγείο της Αθήνας παρατήρησα ότι το φαινόμενο των παληκαρισμών δεν εκφραζόταν σε τόσο μεγάλο βαθμό από τα παιδιά. Για παράδειγμα, δυο – τρία παιδιά διαφορετικής καταγωγής είχαν ενταχθεί κανονικά στην ομάδα. Παρατήρησα επίσης, ότι η νηπιαγωγός δεν επενέβη σε τόσο μεγάλο βαθμό στις διαμάχες των παιδιών, αλλά όταν αυτό συνέβαινε, γινόταν με ήρεμο τρόπο μέσα σ' ένα κλίμα διαλόγου.

Καταλήγω λοιπόν στο συμπέρασμα ότι ο ρόλος της νηπιαγωγού και ο *τρόπος αντιμετώπισης* τέτοιων καταστάσεων είναι πολύ σημαντικός, αφού είναι ο κύριος λόγος κατά την άποψή μου, για το αν κάποια συμπεριφορά θα εκδηλωθεί και σε ποιο βαθμό. Είναι πολύ σημαντικό μέσα σε μια τάξη η νηπιαγωγός να

ενισχύσει(στο βαθμό που μπορεί) στα νήπια συμπεριφορές, όπου το κάθε παιδί θα σέβεται το άλλο.

Παληκαρισμοί των νηπίων προς τις νηπιαγωγούς και αντίστροφα:

Μπορώ να πω με σιγουριά πως παρατήρησα αρκετές φορές περιστατικά παληκαρισμών προς την νηπιαγωγό αλλά και από την νηπιαγωγό. Το κοινό σημείο και στις δύο περιπτώσεις ήταν η αμηχανία που διέκρινα στην νηπιαγωγό για τον τρόπο που θα έπρεπε να αντιμετωπίσει το εκάστοτε περιστατικό. Ίσως επειδή ήμουν εγώ παρούσα. Παρακάτω θα αναφέρω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα από τις προσωπικές μου σημειώσεις, όπου κατά την γνώμη μου γίνεται ταυτόχρονα παληκαρισμός και από τις δύο πλευρές.

- «Σήμερα παρατήρησα ένα φαινόμενο παληκαρισμού ανάμεσα σ' ένα παιδί και την Νηπιαγωγό. Η Έλενα, ένα κοριτσάκι νηπιακής ηλικίας, είχε φέρει ένα μικρό κουκλάκι και το κρατούσε συνεχώς μαζί της όπου και αν πήγαινε. Ακολουθεί ο εξής διάλογος:

Νηπ.: - Πήγαινε και άφησε το κουκλάκι στην τσάντα σου, μας ζάλισες όλη μέρα.

Έλενα: - Όχι δεν το αφήνω, το θέλω μαζί μου.

Νηπ.: - Πήγαινε σου είπα και άφησε το κουκλάκι στην τσάντα, και έλα ύστερα εδώ για να κόψεις(δραστηριότητα με χαρτοκοπτική)

Έλενα: - Όχι σου είπα Κυρία, εγώ το θέλω μαζί μου. Το έφερα από το σπίτι μου.

Η νηπιαγωγός σηκώνεται, αρπάζει το κουκλάκι από τα χέρια του παιδιού και το αφήνει δίπλα της σ' ένα καρεκλάκι. Η Έλενα προσπαθεί να το πάρει πάλι πίσω. Η νηπιαγωγός δεν την αφήνει. Η Έλενα αρχίζει να κλαίει και να φωνάζει.

Έλενα: - Θέλω σου είπα τώρα πίσω το κουκλάκι μου. Εσένα θα σου άρεσε να έφερνες κάτι δικό σου από το σπίτι σου και να στο έπαιρνε κάποιος; Δώσε μου το!

Νηπ.: - Δεν στο δίνω γιατί δεν είσαι ήσυχη. Μην με ενοχλείς έχω δουλειά γιατί θα το πάρω και θα το πετάζω.

Έλενα: - Για τόλμησε! Εάν το κάνεις αυτό θα πω στον μπαμπά μου ότι το έκανες εσύ και θα μου πάρεις άλλο καινούργιο και ωραίο.

Νηπ.: - Δεν θα σου πάρω μόνο ένα αλλά δέκα! (απαντά ειρωνικά κοιτώντας προς το μέρος μου).

Υστερα από αρκετή ώρα, αφού έπαιζε στο κουκλόσπιτο για λίγο μόνη της, πλησιάζει την νηπιαγωγό, της ψιθυρίζει κάτι στο αυτί και τη φιλάει στο μάγουλο. Μετά από αυτό πηγαίνει να κάνει την εργασία της.»

Για το συγκεκριμένο κορίτσι και την σχέση της με την νηπιαγωγό δεν κατάφερα να διευκρινίσω τι ακριβώς συμβαίνει. Έχω πάντως να ομολογήσω ότι είχαν αρκετή οικειότητα μεταξύ τους(όχι πάντοτε), ότι το κορίτσι συνέχεια αντιμιλούσε στην νηπιαγωγό, δεν συμμετείχε ιδιαίτερα στις δραστηριότητες μόνο όταν εκείνη ήθελε με αποτέλεσμα η νηπιαγωγός να φωνάζει, μέχρι να πάψει να ασχολείται.

Παρατήρησα όμως πως και ένα άλλο παιδί γίνεται θύμα παληκαρισμού και από τις δύο νηπιαγωγούς. Ο Νικόλας είναι στο τμήμα των προνηπίων. Την ώρα των ελεύθερων δραστηριοτήτων αλλά και την ώρα του διαλείμματος και οι δύο νηπιαγωγοί τον έχουν υπό την επιτήρησή τους. Το παιδί δεν παίζει ελεύθερα παρά μόνο όπου του υποδείξουν οι νηπιαγωγοί και δεν συμμετέχει ενεργά σε ομαδικά παιχνίδια(κάθεται συνήθως στην άκρη)παρόλο που το επιθυμεί. Εκτός όμως από τις νηπιαγωγούς παρατήρησα ότι τις περισσότερες φορές δεν τον δέχονται ούτε τα υπόλοιπα παιδιά. Κάποια στιγμή ρώτησα την μια από τις δυο νηπιαγωγούς για το συγκεκριμένο παιδί και η απάντησή της ήταν εντελώς αντίθετη από τις παρατηρήσεις

μου(« - *Είναι αγαθό παιδί και όλα τα παιδιά παίζουν μαζί του*») με αποτέλεσμα να παρακολουθήσω συστηματικότερα το συγκεκριμένο παιδί και να εξακολουθώ να υποστηρίζω πως για κάποιο λόγο(που δεν κατάφερα να διευκρινίσω)η συμπεριφορά αυτή των νηπιαγωγών χαρακτηρίζεται ως παληκαρισμός.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως ανέφερα προτίστως, από τα ευρήματα αυτά δεν θα πρέπει να διεξαχθούν καθολικά συμπεράσματα. Κατά την γνώμη μου, θα πρέπει να δούμε καθαρά ότι στοιχεία που παρατηρούνται σ' ένα ευρύ δείγμα, είναι δυνατόν να παρατηρηθούν και σ' ένα μικρότερο πλαίσιο, δηλαδή σε μια μικρότερη κοινωνία(από γενικό στο ειδικό). Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι αρκετά σημαντικά γιατί επιβεβαιώνουν για ακόμη μία φορά, κάποια από τα στοιχεία που έχουν μελετηθεί σε διάφορες έρευνες(για παράδειγμα πως εκφράζονται οι δύο παληκαρισμοί ανάλογα με το φύλο, βασικά χαρακτηριστικά θύτη και θύματος κ.α).

Σ' αυτό το σημείο μπορώ να πω, πως τα αποτελέσματα της έρευνας συμφωνούν απόλυτα με την βιβλιογραφία που μελέτησα και χρησιμοποίησα. Το μοναδικό σημείο όπου διαφωνούν αυτά τα ευρήματα, είναι σ' ένα από τα χαρακτηριστικά του παιδιού – θύτη την ώρα του παιχνιδιού. Στην βιβλιογραφία αναφέρεται ότι το παιδί – θύτης είναι από την μια μεριά δημοφιλές και συμμετέχει σε κάθε είδους δραστηριότητα, από την άλλη όμως μεριά οι φίλιες του δεν είναι και τόσο δυνατές, ούτε συναναστρέφεται με παιδιά – θύτες. Αντίθετα εγώ παρατήρησα πως τα παιδιά αυτά έχουν πολλές γνωριμίες όπου κάποιες από αυτές είναι δυνατές. Επίσης τα παιδιά – θύτες συναναστρέφονται με όλα τα παιδιά αλλά κυρίως με παιδιά

της ίδιας κατηγορίας με αυτούς(εξωστρεφής, κοινωνικοί, που οι δάσκαλοι είναι αυστηροί απέναντί τους).

Κατά την διάρκεια της έρευνας δεν μου παρουσιάστηκαν ιδιαίτερα προβλήματα. Παρατήρησα ότι οι νηπιαγωγοί ήταν αγχωμένοι και όχι τόσο ευχαριστημένη με την παρουσία μου μέσα στην τάξη, και αρχικά δεν ένιωθαν και τόσο άνετα. Σταδιακά όμως είδα πως η συμπεριφορά τους άλλαξε απέναντί μου, όπως και η στάση τους προς τα παιδιά που επανήλθε, νομίζω, στην αρχική φυσιολογική κατάσταση. Αυτό διευκόλυνε την έρευνα μου γιατί έβλεπα κάποιον αυθορμητισμό στις κινήσεις των δύο εκπαιδευτικών, έτσι ώστε τα αποτελέσματα να βασίζονται σε έγκυρα στοιχεία.

Από αυτήν την έρευνα αλλά και από τις έρευνες που μελέτησα, έμαθα τον τρόπο οργάνωσης και μεθοδικότητας που πρέπει να υπάρχει σε μια τέτοια διαδικασία για τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα. Έμαθα τον τρόπο που συλλέγεις αρχικά τις βιβλιογραφικές πηγές που στηρίζεται μια έρευνα, τα ερευνητικά εργαλεία που είναι καλύτερα να χρησιμοποιείς με σκοπό την εγκυρότητα και γενικότερα τα βασικά βήματα που πρέπει να κάνει κανείς για μια επιτυχημένη έρευνα. Ομολογώ ότι μελετώντας έρευνες διάφορων σπουδαίων μελετητών(M.J Boulton, Pateraki Lena, Houndoumadi Anastasia και άλλοι), ενθουσιάστηκα και σκεφτόμουν ότι κάποια στιγμή στο μέλλον θα ήθελα να κάνω μια παρόμοια έρευνα με το ίδιο θέμα αλλά σε μεγαλύτερη κλίμακα. Νομίζω ότι δεν έχει πραγματοποιηθεί μια πανελλαδική έρευνα για αυτό το φαινόμενο, παρά μόνο σε κάποιες περιοχές της Ελλάδας(Αθήνα, Βορειοδυτική Ελλάδα).

ΠΡΟΣΘΗΚΗ Α.

(Ερωτηματολόγιο)

1. Γνωρίζετε τι είναι οι «παληκαρισμοί» ή τα «πειράγματα» στο χώρο του σχολείου; Σημειώστε με X ένα από τα παρακάτω κουτάκια.
 - Γνωρίζω πάρα πολύ καλά το φαινόμενο των παληκαρισμών.
 - Δεν γνωρίζω τι ακριβώς είναι, άλλα μπορώ να καταλάβω από τους δυο ορισμούς.
 - Έχω ακούσει γι' αυτό το φαινόμενο αλλά δεν το γνωρίζω πάρα πολύ καλά.
 - Δεν έχω ακούσει τίποτε για τους παληκαρισμούς.

2. Το φαινόμενο των παληκαρισμών υφίσταται όταν: (σημειώστε όσες φορές θεωρείται απαραίτητο).
 - Ένα παιδί κλωτσάει (δαγκώνει, χτυπάει) κάποιον άλλο (σωματική βία).
 - Ένα παιδί ενοχλεί κάποιον άλλο προσφωνώντας το με κάποιο παρατσούκλι.
 - Όταν μια ομάδα παιδιών απομονώνει από την παρέα της ένα παιδί με διαφορετική καταγωγή.
 - Όταν ένα παιδί γίνεται το επίκεντρο των συμμαθητών του εξαιτίας κάποιου ιδιαίτερου χαρακτηριστικού του (π.χ. ένα παχουλό παιδί).
 - Όλα τα παραπάνω.
 - Κάτι άλλο.

3. Αναφέρετε ένα δικό σας παράδειγμα παληκαρισμών που έχετε παρατηρήσει και σας έκανε εντύπωση.
4. Πόσο συχνά παρατηρείται αυτό το φαινόμενο;
- Καθημερινά.
 - Μια με δυο φορές την εβδομάδα.
 - Σπανίως.
 - Δεν το έχω παρατηρήσει.
5. Που συναντάτε κυρίως αυτό το φαινόμενο;
- Την ώρα των ελεύθερων δραστηριοτήτων.
 - Στο διάλειμμα.
 - Μέσα στην τάξη.
 - Όχι κάπου συγκεκριμένα.
6. Το φαινόμενο αυτό είναι συχνό σε αγόρια ή σε κορίτσια;
7. Έχετε παρατηρήσει να εκφράζεται διαφορετικά το φαινόμενο ανάλογα με το φύλο;
- Ναι.
 - Όχι.

8. Αν απαντήσατε ναι, τότε: Πως εκφράζεται στα αγόρια και πως στα κορίτσια;
9. Νομίζετε ότι οι παληκαρισμοί λαμβάνουν χώρα μοναχά στο χώρο του σχολείου ή και εκτός αυτού;
10. Πως αντιδράτε όταν συναντάτε αυτού του είδους το φαινόμενο;
11. Βρίσκεστε στο χώρο του νηπιαγωγείου και είναι η ώρα του διαλείμματος. Κάποιο κορίτσι σας πλησιάζει κλαίγοντας ζητώντας την βοήθειά σας γιατί μια παρέα παιδιών την ενοχλεί με σχόλια που αφορούν την καταγωγή της. Εσείς τι κάνετε;
- Προσπαθώ να καθησυχάσω το μικρό κορίτσι λέγοντας του να μην δίνει σημασία σ' αυτά που ακούει απ' τα υπόλοιπα παιδιά.
 - Ζητώ από το κορίτσι να μου υποδείξει τα παιδιά που την ενοχλούν και τους κάνω παρατήρηση.
 - Δεν επεμβαίνω. Άλλωστε είναι μικρά παιδιά και θα τα βρουν μόνα τους.
 - Κάτι άλλο. Προσδιορίστε.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ Β.

(Συνέντευξη - ερωτήσεις)

1. Πόσο καιρό εξασκείται το επάγγελμα της νηπιαγωγού;
 - 26
 - 17
2. Αυτό το επάγγελμά ήταν πρώτη σας επιλογή;
 - Ναι
 - Όχι, ήθελα να σπουδάσω πολιτικές επιστήμες. Τώρα δεν το αλλάζω με κανένα άλλο επάγγελμα, είμαι ευχαριστημένη.
3. Είσαστε ευχαριστημένη με την μέχρι τώρα καριέρα σας;
 - Ναι
 - Ναι
4. Έχετε παρακολουθήσει κάποια άλλη σχολή εκτός της Νηπιαγωγού, έχετε κάνει κάποιο μεταπτυχιακό;
 - Όχι
 - Όχι
5. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
 - Παντρεμένη με δυο παιδιά.
 - Παντρεμένη με ένα παιδί
6. Κατά την διάρκεια της καριέρας σας, συναντούσατε πάντοτε το φαινόμενο των παληκαρισμών ή τα τελευταία χρόνια νομίζετε ότι το φαινόμενο είναι σε έξαρση;
 - Ναι
 - Ναι, πάντοτε

7. Έχετε παρατηρήσει εάν τα παιδιά – θύτες(δηλαδή τα παιδιά που ενοχλούν περισσότερο τα υπόλοιπα), κάνουν μεταξύ τους παρέα;
- Νομίζω ότι κάνουν παρέα
 - Συνήθως ναι
8. Κάποια παρέα κοριτσιών ενοχλούν ένα μικρό κορίτσι κοροϊδεύοντας το. Εσείς τι κάνετε;
- Προσπαθώ να μιλήσω στα δύο παιδιά που τσακώθηκαν με σκοπό να τα ηρεμήσω.
 - Συγκεντρώνω κάποια στιγμή όλα τα παιδιά και το συζητάμε όλοι μαζί.
9. Μόλις ήρθε στο σχολείο μια καινούργια μαθήτρια , η οποία έχει διαφορετική καταγωγή. Τα παιδιά επειδή το μικρό κορίτσι είναι έγχρωμο, δεν ασχολούνται και τόσο μαζί της. Τι κάνετε;
- Μέσα από παιχνίδια προσπαθώ να την εντάξω στην ομάδα
 - Σίγουρα θέλει κάποιο χρόνο. Προσπαθώ να μιλήσω στα παιδιά για την καινούργια μαθήτρια και πόσο άσχημα θα ένιωθαν εκείνοι αν πήγαιναν κάπου που δεν ήταν καλοδεχούμενοι
10. Υπάρχει στην ομάδα σας ένα αγοράκι όπου συνεχώς καταστρέφει τα πράγματα των άλλων παιδιών, ακόμη φθάνει στο σημείο να χειροδικεί για να αποκτήσει αυτό που θέλει. Τι κάνετε;
- Αφού συζητήσουμε με τα παιδιά για την άσχημη αυτή ενέργειά του, το βάζω τιμωρία, παίζοντας κάπου μόνο του
 - Θα προσπαθήσω να του εξηγήσω ότι δεν είναι σωστό. Αν δω ότι επαναλαμβάνεται του κάνω ακριβώς το ίδιο για να καταλάβει πως νιώθουν οι άλλοι με αυτήν την πράξη

11. Υπήρξε ποτέ κάποια στιγμή στην καριέρα σας που κάποιο παιδί ήταν τόσο ενοχλητικό που αντιδράσατε κάπως διαφορετικά απ' την συνηθισμένη συμπεριφορά σας;(π.χ. κάλεσα τους γονείς στο σχολείο).

➤ Όχι. Αλλά και αν έκανα κάτι τέτοιο(αναφέρεται στους γονείς) μήπως θα άλλαζε κάτι;

• Όχι

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία:

- Βουϊδάσκης Κ. Βασίλης,(1987).*Η επιθετικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα στην οικογένεια και στο σχολείο*. Αθήνα: Γρηγόρη
- Καψάλης Γ. Αχιλλέας,(1993).*Η μαθητική επιθετικότητα ερμηνεία της επιθετικής συμπεριφοράς στο σχολείο*. Αθήνα: Ανοιχτό Σχολείο
- Νέστορος,(.).*Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Πανταζοπούλου Μαρία και Παπαχρήστος Κώστας. *Επιθετικότητα, Θεωρητικές Προσεγγίσεις, Παιδαγωγική αντιμετώπιση*. Αθήνα: Ανοιχτό Σχολείο

Ξένη Βιβλιογραφία:

- Andrew A Terry (1998). Teachers as targets of bullying by their pupils: a study to investigate incidence. *British Journal of Educational Psychology* 68,255-268, Great Britain
- Bijttebier Patrician and Vertommen Hans (1998). Coping with peer arguments in school-age children with bully/victim problems. *British Journal of Educational Psychology*, 68,387-394, Great Britain
- Boulton (1995). Playground behavior and peer interaction patterns of primary school boys classified as bullies victims and not involved. *British Journal of Educational Psychology*, 65-165-177, Great Britain
- Boulton (1997). Teachers' views on bullying: definitions, attitudes and ability to cope. *British Journal of Educational Psychology*, 67,223-233, Great Britain
- Herbert Martin (1995). *Ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Molnar – B. Lindquist (1999). *Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Ton Mooij (1998). Pupil – class determinants of aggressive and victim behavior in pupils. *British Journal of Educational Psychology*, 68,373-385, Great Britain
- Pateraki Lena & Houndoumadi Anastasia (2001). Bullying Among Primary School Children in Athens, Greece. *Educational Psychology*, 21, 167-175, Greece
- Pateraki Lena & Houndoumadi Anastasia (2001). Bullying and Bullies in Greek Elementary Schools: pupils' attitudes and teachers'/parents' awareness. *Educational Review*, 53, 19-26, Greece
- Smith K. Peter & Levan Sara (1995). Perceptions and experiences of bullying in younger pupils. *British Journal of Educational Psychology*, 65, 489-500, Great Britain

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την Κα Ευαγγέλου Δήμητρα και την Κα Λεονταρή Αγγελική, που με βοήθησαν αρχικά με τις πολύτιμες συμβουλές τους για την επιλογή του θέματος της εργασίας μου, καθώς και στην πορεία με πλούσιο και ενδιαφέρον υλικό (άρθρα, βιβλία) που χρησιμοποιήθηκαν για το θεωρητικό μέρος της έρευνάς μου. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τις δύο νηπιαγωγούς και τα παιδιά του 3^{ου} Ολοήμερου Νηπιαγωγείου Βόλου που έλαβαν μέρος στην έρευνα. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω το προσωπικό της Βιβλιοθήκης στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο της Αθήνας που με βοήθησαν στις πρώτες μου προσπάθειες για εύρεση αρθρογραφικού υλικού.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Η Κωνσταντίνα Μανωλοπούλου είναι φοιτήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλίας. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Δήμο Περιστερίου του Ν. Αττικής. Ενδιαφέρεται να ασκήσει το επάγγελμα της νηπιαγωγού στο άμεσο μέλλον, ώστε ενεργά να προσφέρει τις υπηρεσίες της στο χώρο της Εκπαίδευσης. Στο μέλλον θα ήθελε να πραγματοποιήσει κάποιο μεταπτυχιακό στο χώρο της ψυχολογίας.

